

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного публічного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**"Міжнародно-правовий механізм регулювання кредитно-грошових і
розрахункових відносин"**

Студентки 2-го курсу, 10м групи,
спеціальності 293 "Міжнародне право"

Котенко Ольга
Іванівна

Науковий керівник
кандидат юридичних наук
доцент

Буличева Наталія
Анатоліївна

Керівник освітньо-
професійної програми
доктор юридичних наук
доцент

Дешко Людмила
Миколаївна

Київ 2018

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ЗАСАДИ КРЕДИТНО-ГРОШОВИХ ТА РОЗРАХУНКОВИХ ВІДНОСИН	7
1.1. Історичний аспект розвитку міжнародно-правового регулювання кредитно-грошових та розрахункових відносин.....	7
1.2. Кредитно-грошові відносини: поняття, загальна характеристика.....	16
1.3. Розрахункові відносини: поняття, загальна характеристика.....	28
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНО-ГРОШОВИХ ТА РОЗРАХУНКОВИХ ВІДНОСИН	36
2.1. Правова характеристика діяльності МВФ та групи Світового банку в регулюванні системи міжнародних кредитно-грошових відносин.....	36
2.2. Кредитно-грошові міжнародні правовідносини регулювання банківської системи згідно з Базельського комітету.....	46
2.3. Особливості здійснення міжнародних розрахункових відносин за допомогою різних фінансових інструментів.....	53
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНО-ГРОШОВИХ ТА РОЗРАХУНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ ДЕРЖАВАХ	65
3.1. Основні засади грошово-кредитної політики та розрахункових відносин країн ЄС.....	65
3.2. Основні засади грошово-кредитної політики та розрахункових відносин США та Японії.....	72
3.3. Основні засади грошово-кредитної політики та розрахункових відносин України.....	79
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДО Н.Е. – до нашої ери

О – острів

СТ – століття, століть

Р – року

РР – років

ІН – інших

США – Сполучені Штати Америки

МВФ – Міжнародний валютний фонд

СПЗ – спеціальні права запозичення

ДОЛ – доларів Сполучених Штатів Америки

МЛРД – мільярдів

МЛН – мільйонів

МБРР – Міжнародний банк реконструкції та розвитку

МФК – Міжнародна фінансова корпорація

МАР – Міжнародна асоціація розвитку

МЦУІС – Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних суперечок

БАГІ – Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій

БМР – Банк міжнародних розрахунків

НБУ – Національний банк України

\$ – долар (доларів) США

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ЄС – Європейський Союз

ЄЦБ – Європейський центральний банк

ФРС – Федеральна резервна система Сполучених Штатів Америки

БАНК ЯПОНІЇ – Центральний Банк Японії

ІНСТРУКЦІЯ № 22 – Інструкції „Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті”, яка затверджена Постановою Правління НБУ № 22, від 21.01.2004 р.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Міжнародне-правове регулювання кредитно-грошових та розрахункових відносин, їх форм, інструментів та механізмів є важливою частиною ефективного функціонування світових господарських зв'язків, в яких безпосередньо беруть участь держави, міжнародні фінансові організації та інші суб'єкти цих правовідносин. Ступінь економіко-правової обізнаності, розвиненості учасників міжнародних кредитно-грошових та розрахункових відносин виступає додатковим стимулом економічного розвитку держав та окремих регіонів, а також виступаючи при цьому важливим чинником загальносвітового економічного зростання.

В підпорядкуванні наскільки ефективно будуть застосовуватися міжнародні кредитно-грошові та розрахункові правовідносини, залежить також дієвість інших заходів, спрямованих на регулювання грошово-розрахункових стосунків. В першу чергу це стосується ефективності зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, можливості поглиблення інтеграційних процесів України, спрямованих на приєднання до фундаментальних норм міжнародного права, уніфікації базових принципів формування центральними банками, включаючи Національний банк України, грошово-кредитної політики та інші стосунки.

Однак, незважаючи на суттєві наукові результати, сутність та проблеми міжнародних кредитно-грошових та розрахункових правовідносин залишаються малодослідженими: дослідження сутності понять „міжнародні кредитно-грошові правовідносини” та „міжнародні розрахункові правовідносини”; відсутні комплексних розробок щодо особливостей здійснення міжнародних розрахункових відносин за допомогою різних фінансових інструментів. Саме це й зумовило вибір теми випускної кваліфікаційної роботи та свідчить про її актуальність.

Мета і завдання дослідження. Метою даної випускної кваліфікаційної роботи є узагальнення та систематизація **правових механізмів** міжнародних

кредитно-грошових та розрахункових відносин, в т.ч. на базі правового регулювання міжнародного та національного законодавства в частині зазначених відносин.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідністю вирішення в роботі таких завдань:

– дослідити розвиток механізмів міжнародно-правового регулювання кредитно-грошових та розрахункових відносин;

– проаналізувати правові характеристики Міжнародного валютного фонду і групи Світового банку та їх вплив на механізми міжнародних кредитно-грошових та розрахункових відносин;

– узагальнити теоретичні підходи дослідження сутності понять „міжнародні кредитно-грошові правовідносини” та „міжнародні розрахункові правовідносини”;

– надати загальну характеристику кредитно-грошовим та розрахунковим відносинам;

– запропонувати власне бачення визначення поняття „міжнародні розрахункові правовідносини”;

– визначити основні форми та правовий механізм міжнародних безготівкових розрахунків;

– надати правову характеристику діяльності Міжнародного валютного фонду та групи Світового банку в регулюванні системи міжнародних кредитно-грошових відносин;

– надати правову характеристику діяльності Банку міжнародних розрахунків в співробітництві між центральними банками та здійсненні міжнародних платіжних операцій держав-членів;

– з’ясувати правову основу та особливості здійснення міжнародних безготівкових розрахункових відносин за допомогою різних фінансових інструментів (авансу, відкритого рахунку, акредитиву, інкасо, банківського переказу, чеку);

– систематизувати основні засади грошово-кредитної політики та розрахункових відносин країн Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки, Японії та України.

Об’єктом дослідження є міжнародні кредитно-грошові та розрахункові правовідносини.

Предметом дослідження є цивільно-правові, фінансово-правові аспекти міжнародного і національного законодавства в частині кредитно-грошових та розрахункових відносин.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися такі загальнонаукові та загальноправові методи пізнання, як: історико-правовий метод, метод пізнання (при дослідженні історичного аспекту розвитку міжнародно-правового регулювання кредитно-грошових та розрахункових відносин); теоретичного узагальнення, порівняльно-правовий (при дослідженні сутності понять „кредитно-грошові відносини” та „розрахункові відносини”); систематизації (під час дослідження основних засад грошово-кредитної політики та розрахункових відносин країн Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки, Японії та України) та інші методи.

Інформаційною базою дослідження є чинні законодавчі та нормативні акти, що регулюють міжнародні кредитно-грошові та розрахункові правовідносини, офіційні матеріали Міжнародного валютного фонду, Банку міжнародних розрахунків, Європейського центрального банку, Регламенти Європейського союзу, Міністерства юстиції України, Національного банку України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників у галузі права та інших галузей, присвячені проблемам кредитно-грошових та розрахункових відносин.

Структура та обсяг випускної кваліфікаційної роботи визначаються метою та завданнями дослідження. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 103 сторінки, у т. ч. розміщено 2 таблиці і список використаних джерел із 106 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВНІ ЗАСАДИ КРЕДИТНО-ГРОШОВИХ ТА РОЗРАХУНКОВИХ ВІДНОСИН

1.1. Історичний аспект розвитку міжнародно-правового регулювання кредитно-грошових та розрахункових відносин

Еволюція міжнародно-правового регулювання кредитно-грошових відносин нерозривно пов'язана з еволюцією міжнародних розрахункових відносин. Такі відносини завжди мали і мають до нині тісне переплетіння, так як неможливо уявити міжнародні кредитно-грошові відносини без здійснення таких правочинів як надання або отримання грошей в кредит (позику) та здійснення грошових розрахунків.

Історичний розвиток міжнародно-правового регулювання кредитно-грошових та розрахункових відносин починається із античної доби і раннього середньовіччя. Перші згадки про появу кредитно-грошових відносин науковці відносять до III тисячоліття до н.е., коли з'являються перші торгові сухопутні та морські шляхи між великими торговельними центрами, такими як: Троя, Месопотамія, Вавилон, Єгипет, о. Крит. Початок таких відносин пов'язують із храмами у стародавніх Вавилоні та Греції, де жреці зберігали гроші, видавали позики (кредити) під проценти, беручи у позичальників письмове зобов'язання про повернення коштів або заставу. Істориками стверджується, що вже у VIII ст. до н.е у Вавилоні в установах, які в сучасному світі іменуються „банками”, приймали грошові внески, сплачували відсотки, видавали позики і навіть випускали квитки „гуду” на кшталт сучасним банкнотам [1, с.45].

З появою „трапезитів” (або „трапечитів”) у стародавній Греції з'являються перші конкуренти храмам у кредитно-грошовій сфері, які не тільки на столах (від грецького – трапеза) проводили обмінно-розрахункові операції, але й займались зберіганням грошей та видачею кредитів. З подальшим розвитком грошово-кредитних відносин з'являється необхідність поділу діяльності „трапезитів” на: діяльність „аргираймосів” (тільки міняльна справа) та „довеїстаїв (видача

лихварських, промислових позик та довгострокові інвестиції у промислові виробництва”.

Науковці доводять, що і Олександр Македонський, який підкорив не тільки Грецію, а й Єгипет, Перську імперію, Вавилон, організував так звані „королівські банки”, якими управляли греки аналогічно діяльності „трапезитів”. Кредитно-грошові відносини в Римі теж здійснювалися на зразок Греції, з тією різницею, що такі установи іменувалися „аргентаріями” або „мензаріями”, і в кредитно-грошових відносинах з’являється такий правочин, як продаж заставного майна на аукціонах [2, с.7-9].

Після розпаду Римської імперії, на наш погляд, найбільш важливу роль у історичному розвитку кредитно-грошових та розрахункових відносин на теренах сучасної Європи відіграли хрестоносці, а саме їх знаменний орден тамплієрів (XII – початок XIV ст.). Тамплієри були не тільки релігійно-військовою організацією, але й проводили всілякі грошові операції, а саме збір, зберігання та транспортування грошей. При цьому на початку ‘1’ діяльності тамплієри використовували тільки звичайний депозит, де вони виступали тільки зберігачами коштів та брали за це певну винагороду. У подальшому, вони здійснювали обмінні операції, надавали позики заможним громадянам, оперували сільськогосподарськими позиками. Кредитно-грошові та розрахункові відносини ретельно фіксувалися завдяки розвитку подвійного запису у касових журналах, де одночасно записувалися джерела надходження та напрям використання коштів. У Парижі зберігся журнал тамплієрів, де відображено баланс розрахунків короля Франції у період 1286-1295 рр., де зазначено ім’я окремого члена ордена, дата, надходження та виплати коштів за кожний день. Послуги тамплієрів були настільки популярні, що ними користувалися королі, особливо для проведення розрахункових операцій і переправлення великих сум коштів із заходу на схід [3].

У середньовіччі, з потужним розвитком ярмаркової торгівлі заможні купці та торговці почали активно застосовувати такі інструменти кредитно-грошових та розрахункових відносин як вексель, товарний кредит, строкові угоди на поставку товару. Саме векселя стали запобіжниками грошової безпеки, так як дозволяли

уникати ризику пограбування під час торгівлі на далеких відстанях та одночасно компенсувати недостатню кількість металевих грошей. Ярмаркова торгівля не тільки була одним із способів обміну товарами але й почала формувати сучасну систему безготівкових розрахункових правовідносин, що будувалася на можливості заліку векселів та відстрочення розрахунків між купцями після закінчення торгівлі. Науковці відмічають, що купці середньовічної Європи розробили надзвичайно складні нетінгові технології (грошові вимоги клієнта зараховуються проти його зобов'язань, у результаті чого визначається чисте сальдо) обігу векселів, які були основним видом безготівкових розрахунків між комерсантами аж до ХХ століття [4].

Подальший розвиток торгівлі та виробництва у середні віки зумовили і подальший розвиток кредитно-грошових та розрахункових відносин. Так, вперше у сучасному розумінні, створюється громадський банк „Монтеньєва” у Венеції (1156 р.). Поступово по всій Європі (в Генуї – 1401 р., Венеції – 1587 р., Мілані – 1593 р., Амстердамі – 1609 р., Гамбурзі, Нюрнбергу – 1619 р. та багато ін.) відкриваються „жиробанки”, які в основному створювалися для проведення „жиророзрахунків” та надійного зберігання коштів. Клієнту „жиробанка” відкривали рахунок в умовних розрахункових одиницях, які називали „банківські монети” або „банківські марки”, з визначеним вмістом дорогоцінного металу (золота чи срібла). На рахунки приймалися лише повноцінні „банківські монети”, металеві зливки або векселя. Клієнт мав можливість надати наказ банку на перерахування коштів зі свого рахунку на рахунок іншого клієнта, по суті це є початком розрахункових правовідносин у сучасному розумінні. Крім цього, „жиробанки” видавали кредити купцям, торгівцям, муніципалітетам, державі. У багатьох країнах світу (Австрії, Данії, Іспанії, Німеччині, Нідерландах, Норвегії, Польщі, Швейцарії, Франції та ін.) до сих пір існують „жиробанки”, в основному як муніципальні банки, які продовжують займатися кредитно-розрахунковими операціями [2, с. 11; 5-6].

УХVII – ХІХ ст. з появою перших центральних банків у різних країнах, кредитно-грошові та розрахункові правовідносини набувають нового змісту. У

2018 р. в Стокгольмі буде святкувати 350-річчя найстаріший центральний банк у світі – Шведський банк „Ріксбанк”, який був заснований у 1668 р. [7]. Ще через чверть століття був заснований центральний банк Англії (Королівський банк Англії). У 1765 р. Берлінський Королівський банк Пруссії та у 1800 р. під егідою Наполеона (Бонапарта I) банк Франції. З цих утворень на теренах сучасної Європи розпочинається зароджуватися кредитно-грошові відносини центральних банків. Ці відносини починали формуватися з права центральних банків кредитувати державні (королівські) витрати, потім запровадження права монополії на випуск грошей та поступовому контролю над відсотковими ставками за кредитами. Так, Наполеон зафіксував відсоткову ставку за позиками банку Франції спочатку на рівні 6 %, а потім знизивши до 4 %, що давало уряду отримувати вигідне фінансування. Центральні банки різних країн пройшли тривалу та інколи непросту еволюцію кредитно-грошових та розрахункових відносин, поступово вийшли на міждержавний рівень стосунків, сформувавши при цьому власну грошово-кредитну політику та форму організації (приватну, акціонерну, державну, змішану) [8,с.8-11].

Типовою кредитно-грошовою системою у період середньовіччя був біметалізм, коли роль загального еквівалента виконували повноцінні гроші із золота або срібла. При чому, з причини надмірного надходження, з Америки та Африки, срібла порівняно з золотом, та більшого видобутку срібла безпосередньо у Європі, на грошових ринках відбувався процес знецінення срібла. Це спонукало окремі країни переходити з біметалізму до системи монометалізму, та запроваджувати систему з одним грошовим еквівалентом, як правило – золотом. До таких дій, наприклад, вдалася Англія в кінці XVII ст. перейшовши від біметалізму до монометалізму. Але такий перехід потребував значних витрат, на що окремі країни не могли погодитись. Що стало причиною тимчасового збереження біметалізму та створення Латинського монетного союзу у 1865-1867 рр. на основі договору між Францією, Бельгією, Італією, Швейцарією, Грецією та Румунією. Латинський монетний союз формально укладався учасниками на 15 років з фіксацією відношення золота до срібла у пропорції

1:15,5. Але, як зазначають дослідники, вже у 1878 р. випуск монет із срібла в країнах Латинського монетного союзу майже припинився. Крім, цього сусідні країни (Данія, Швеція, Норвегія та Голландія) перейшли до системи золотого монометалізму підписавши у 1873 р. так званий Скандинавський монетний союз, що також прискорило розпад Латинського монетного союзу [1, с. 50-52].

Остаточно міждержавні кредитно-грошові та розрахункові відносини перейшли до золотого монометалізму (золотого стандарту або золотомонетного стандарту), коли в США у 1900 р. приєдналися до міждержавної угоди – Паризької конференції (1867 р.), яка визнала золото єдиним грошовим еквівалентом. Ці правовідносини ґрунтувалися на простих правилах і забезпечувала майже автоматичну стабільність обмінних курсів і рівновагу міжнародних розрахунків, фіксації золотого вмісту національних грошей та конвертованості національних валют у золото. Золото на довго стає єдиним платіжним, розрахунковим засобом і закладає підвалини сучасної світової монетарної системи [9, с.53-54].

Система золотого стандарту, яку ще називають Парижська система золотого стандарту, проіснували в історичному плані зовсім не довго, цьому сприяло декілька факторів. По-перше, перша світова війна зруйнувала грошово-кредитні та розрахункові міжнародні відносини. По-друге, з великою інфляцією та надвеликим друком паперових грошей у воюючих країнах (в першу чергу Німеччині, Росії), золота просто не вистачило, а паперові гроші лавинообразно знецінювалися. По-третє, золото, як єдиний надійний еквівалент розрахунків, почало швидко „осідати” в скарбах, емігрувати в більш спокійні країни (Швейцарія, Франція), не допомагала навіть спроба заборони його вивозу у окремих країнах. На міжнародному рівні почався пошук виходу з такої ситуації. Тимчасово питання було вирішено через підписання Генуезької угоди (Генуезька конференція 10 квітня – 20 травня 1919 р.), яку науковці ще називають системою золото зливкового, золото девізного стандарту або „урізаний” золотий стандарт. Ця міжнародна система визначила, що поряд із золотом існують „девізи” (іноземні валюти) 30-ти країн-учасниць. У міжнародних кредитно-грошових

розрахунках стали використовувати „девізи”. Англія та Франція запровадили обмін своїх валют („девізів”) на золоті зливки, але й ці заходи не втримали ситуацію. Остаточо міжнародні кредитно-грошові та розрахункові правовідносини було зруйновано світовою економічною кризою 1929-1933 рр. та початком другої світової війни[10, с. 476; 11, с. 127-128].

На наш погляд, епохальною у міжнародних кредитно-грошових та розрахункових правовідносинах була Бреттон-Вудська конференція, штат Нью-Гемпшир, США, наприкінці другої світової війни (1944 р.), яка заклала більш ефективні принципи функціонування міждержавних розрахунків, які полягали в наступному:

1) основою системи були золото та дві валюти (долар США та фунт стерлінгів), які розглядалися в міжнародних розрахунках як еквіваленти золота і могли функціонувати в якості валютних резервів;

2) встановлення чітко визначених (фіксованих) паритетів (курсів);

3) країни учасниці гарантували конвертованість своїх національних валют до фіксованого паритету при обміні (США гарантували обмін 1 унцію золота на 35 дол. США);

4) всі решта країни-учасниці повинні були підтримувати курс своєї валюти з можливим коливанням до інших валют у межах 1 % від встановленого паритету;

5) значні коливання курсів повинні були контролюватися та врівноважуватися, у т.ч. за допомогою валютних інтервенцій;

6) запроваджувалася конвертованість валют, свобода і багатосторонність платежів по поточних операціях [11, с.129; 12, с. 35-36].

На конференції було прийнято рішення про створення наддержавного органу для регулювання кредитно-грошових та розрахункових відносин, надання стабілізаційних кредитів країнам-членам. Цей міжнародний орган функціонує і до нині, як Міжнародний валютний фонд (далі – МВФ). МВФ фактично розпочав свою діяльність 1.03.1947 р., після офіційного підписання першими 29-ма державами статуту (угоди) про утворення фонду 27 грудня 1945 р. у Вашингтоні, США. Перший кредит від МВФ у розмірі 250 млн дол. США отримала Франція у

1947 р. Кожна країна для набуття членства в МВФ повинна підписати статут, який вперше був підписаний 22.07.1944 р. на Бреттон-Вудській конференції, та заплатити внесок згідно визначеної квоти як держави-учасниці. Статті статуту МВФ (статті угоди) майже за 74 роки історії діяльності неодноразово доповнювалися. Остання поправка до угоди затверджена резолюцією Радою Керуючих МВФ № 66-2 від 15 грудня 2010 р., та вступила в силу 26 січня 2016 р. [13, с. 4].

З 1969 р. колективною грошовою одиницею МВФ є „запозичення” (далі – СПЗ) (англ. – special drawing rights, SDR), ціна якої початково була визначена на рівні 0,888671 грамів високоякісного золота.

Надалі, після анулювання домовленостей Бреттон-Вудської конференції, вступила в силу Ямайська конференція (1976 р.), яка офіційно та юридично затвердила відмову від фіксованих паритетів і ввела в дію СПЗ. До запровадження європейської колективної валюти у 1999 р. базовими (резервними) валютами МВФ, які створювали „кошик” резервної та розрахункової (платіжної) грошової одиниці фонду, були п'ять валют: 1) долар США; 2) німецька марка; 3) французький франк; 4) японська єна; 5) фунт стерлінгів.

З 1999 року замість німецької марки та французького франка у „кошику” представлена єдина європейська валюта (євро), окрім якої, у жовтні 2016 р. до складу резервних валют МВФ, приєднався і китайський юань з часткою 10,92 %. Сучасна градація часток в „кошику” валют в порядку зменшення тепер виглядає так: 1) долар США – 41,73 %; 2) євро – 30,93 %; 3) юань – 10,92 %; 4) єна – 8,33 %; 5) фунт стерлінгів – 8,09 % [11, с. 130; 14-15].

Сьогодні членами МВФ є 189 країн. Кожна країна-учасниця, вступаючи у фонд, робить відповідний внесок, який визначається встановленою квотою. Розміри квоти визначаються на основі питомої ваги країни в світовій економіці. Квота в більшій ступені визначає право голосу членів у рішеннях МВФ. Всі голоси членів складаються з базових голосів плюс одне додатковий голос за кожні 100.000 СПЗ від квоти. Квота країн-учасниць переглядається кожні 5 років, останній перегляд відбувся у 2015 р. За даними МВФ найбільша квота у США –

82,9 млрд СПЗ (або приблизно 119,0 млрд дол. США), найменша у тихоокеанській держави Тувалу – 2,5 млн СПЗ (або приблизно 3,6 млн дол. США) [14-16].

Незалежна Україна офіційно стала членом МВФ 03 березня 1992 р., після того як наша держава подала заявку до вступу та сплатила членський внесок згідно визначеної квоти (1,372 млрд СПЗ). На сьогодні МВФ є найбільшим фінансовим кредитором України, в рамках співробітництва наша держава отримала 21,410 млрд СПЗ (приблизно 31,514 млрд дол. США). Після вступу до МВФ Україна автоматично в 1992 р. увійшла та отримала право співпраці з групою Світового банку[17].

Історія групи Світового банку також починається з Бреттон-Вудської конференції (1944 р.), на якій було прийняте рішення і про заснування першої, з п'яти, установ групи – Міжнародного банку реконструкції та розвитку (далі – МБРР) (англ. International Bank for Reconstruction and Development – IBRD), задача якої спочатку була визначена у фінансовій допомозі країнам що відновлюють економіку після другої світової війни (Франції, Японії) а потім у допомозі країнам, що розвиваються [18].

У 1956 р. була створена друга установа групи Світового банку – Міжнародна фінансова корпорація (далі – МФК) (англ. International Finance Corporation – IFC), для розвитку приватного сектору та сприяння подолання бідності. На початку своєї діяльності в штаті МФК працювало всього 12 осіб, а капітал організації складав 100 млн. дол. США. Перший кредит від МФК у сумі 2 млн. дол. США отримала німецька електротехнічна компанія „Siemens-Halske”, яка згодом стала частиною великої сучасної європейської компанії „Siemens AG” з чистим прибутком більше 6 млн євро на рік (2017 р.)[18-19].

У 1960 р. була створена третя установа групи Світового банку – Міжнародна асоціація розвитку (далі – МАР) (англ. International Development Association– IDA), для сприяння економічному розвитку країнам-членам МАР, з метою зменшення нерівності та покращення умов життя людей. Діяльність МАР схожа на діяльність МФК, але відмінністю є те, що МАР надає кредити та гранти не приватному сектору а найбільш бідним країнам світу. Україна після прийняття

Закону України „Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій”, після проведення відповідних обов’язкових процедур стала членом МАР тільки через 12 років у травні 2004 р.[20-21].

Четверта установа групи Світового банку – Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних суперечок (далі – МЦУІС) (англ. International Center for Settlement of Investment Disputes – ICSID) була заснована у 1966 р., для сприяння надходжень іноземних капіталів шляхом створення умов для примирення й урегулювання конфліктів і суперечок між іноземними інвесторами та урядами. Україна приєдналася до МЦУІС у 2000 р. По суті ця організація не є кредитною, але за своїми цілями та організаційно вона тісно пов’язана з Групою світового банку [22]

П’ята установа групи Світового банку – Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (далі – БАГІ) (англ. Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA) була заснована у 1988 р. з метою сприяння збільшенню притоку інвестицій в країни, що розвиваються, через надання гарантій, включно страхування, по некомерційним ризикам, а також поширення інвестиційної інформації, проведення інвестиційних консультацій. Україна приєдналася до БАГІ у 1994 р., але фінансових зобов’язань від цієї організації поки що не має. З моменту утворення БАГІ (1988 р.) фінансувала більше 28 млрд дол. США на страхування політичних ризиків за різними проектами в усіх регіонах світу [23].

Банк міжнародних розрахунків (далі – БМР) (англ. Bank for International Settlements – BIS) був створений як спеціалізований міждержавний фінансовий інститут у 1930 р. в м. Базель, Швейцарія. Перша засновниками БМР були представники урядів, центральних банків Бельгії, Франції, Німеччини, Італії, Японії, Великої Британії та фінансової установи США. Його поява була обумовлена координацією розрахунків за частковим відшкодуванням (репараціями) Німеччиною збитків країнам-переможцям у Першій світовій війні 1914-1918 рр. Надалі банк стає агентом Європейського платіжного союзу

(1950 р.), Європейського фонду грошового співробітництва (1973 р.), створює Базельський комітет з банківського нагляду (1989 р.), запроваджує Базель-І (стандарти виміру капіталу центральних банків), Базель-ІІ (2004 р.) та Базель – ІІІ (2010-2013 рр.). Станом на початок 2018 р. членами БМР є шістдесят центральних банків та органів грошово-кредитного регулювання всіх провідних країн світу [24]. Наша держава поки не є членом БМР, але, на нашу думку, повинна докласти всіх зусиль до вступу, так як БМР є впливово міжнародною організацією кредитно-грошового співробітництва та розрахункових відносин.

Більш детальна правова характеристика діяльності МВФ, групи світового банку та БМР у регулюванні системи міжнародних кредитно-грошових та розрахункових відносин буде нами дана у наступному розділі даної випускної кваліфікаційної роботи.

Викладене дозволяє нам зробити висновки про те, що історичний розвиток міжнародно-правового регулювання кредитно-грошових та розрахункових відносин відбувався поступово за певних історичних етапів (від античної доби і раннього середньовіччя – до сучасності). Сучасний етап розвитку міжнародних кредитно-грошових та розрахункових правовідносин умовно розпочався з часу прийняття рішення про створення наддержавного органу регулювання кредитно-грошових та розрахункових відносин – Міжнародного валютного фонду (1944 р.). Створення МВФ стало поштовхом для створення п'яти організацій групи Світового банку (МБРР, МФК МАР, МЦУІС, БАГІ) та „нової хвилі” роботи Банку міжнародних розрахунків (БМР).

1.2. Кредитно-грошові відносини: поняття, загальна характеристика

Треба відмітити, що в наукових працях визначення поняття „кредитно-грошові відносини” взагалі відсутнє. Для того, щоб надати характеристику поняття „кредитно-грошові відносини” спочатку треба з'ясувати суть цього поняття через його складові, а потім зробити власну спробу узагальнити сутність поняття.

Перша складова – це кредит. Класично вважається, що термін „кредит” походить від латинських слів „creditum” – позика або борг, та „credere” – вірити або довіряти, тобто отримати кредит (позичку) без довіри до позичальника неможливо було в стародавні часи, та також не змінився цей підхід і до нині. В економіко-правовій літературі зустрічається досить багато різних визначень поняття кредиту. Кредит здебільшого розуміється у двох значеннях: 1) вузькому – як сума коштів, що отримує позичальник від кредитора (як правило клієнт банку та банк) та 2) широкому – як сукупність суспільних правовідносин, що виникають, здійснюються та припиняються в процесі надання залучених раніше кредитором коштів в борг позичальнику (включаючи специфічні різновиди кредиту лізинг, факторинг) [25, с.75-76; 26, с. 200; 27, с.243-244; 28, с. 401].

Друга складова – це гроші. Термін „гроші” походить від середньовіччя, де було використання в різних країнах розмінних монет невеликого номіналу. На території сучасної Чеської Республіки це – „groš”, сучасної Німеччини – „grosch(e)”. В Київській Русі в обігу були монети „гроши” чеського походження, які дорівнювали двом копійкам. На території сучасної Польщі злотий мав поділ на 30 „грош” або „гріш”. Першу монету з назвою „грош” відчеканили у XII столітті на території сучасної Італії. Єдиного підходу до визначення самого поняття „гроші” не має до сих пір. Рахується, що гроші є явищем суспільним, а так їх сутність має властивість змінюватися разом із зміною характеру суспільних відносин. Сучасна західна теорія грошами називає – все те, що використовується як гроші [29, с. 9-10].

В сучасному розумінні гроші це особливий (специфічний) товар або загальний еквівалент форм власності, товарів та послуг. Більш розгорнуте сучасне визначення грошей дає Національний банк України (далі – НБУ). Головний регулятор банківської системи визначає гроші, як „...економічна категорія, що відображає складну систему суспільних відносин, перш за все економічних, між державою, суб’єктами господарювання та фізичними особами як учасниками відтворювальних процесів з приводу встановлення цінових співвідношень між окремими товарами, здійснення платежів і розрахунків, накопичення та

збереження фінансових ресурсів, а також руху капіталу як усередині країни, так і за її межами” [30].

У міжнародному праві національні гроші набувають статусу „валюти” або „валютної цінності”. Існують найбільш відомі та визнані міжнародним співтовариством національні і наднаціональні гроші. Такі гроші (валюту) називають „твердими” або „резервними”, до них Міжнародний валютний фонд відносить: сім національних валют (американський долар, британський фунт стерлінгів, японську єну, китайський юань, канадський та австралійський долар) та дві наднаціональні (колективні) валюти (СПЗ та євро). Регулювання обороту національних, твердих валют здійснюється на основі національного законодавства країн емітентів даних валют. Класичним об’єктом міжнародного права є офіційна валюта 19 з 28 країн Європейського Союзу – євро, яка запроваджена на основі міждержавного договору про заснування Європейської Спільноти, № 994_017, від 25.03.1957 р. [31] та міждержавного договору про Європейський Союз (далі – ЄС)[32], яка підписана в м. Маастріхті 7 лютого 1992р. та набрала чинності 1 листопада 1993 р. Також, у 1992 р. було прийнято рішення створити в рамках ЄС Економічно-валютний союз (далі – ЕВС) і запровадити єдину європейську грошову (валютну) одиницю, управління якою має здійснювати Європейський центральний банк (далі – ЄЦБ). Єдина європейська валюта – євро офіційно була впроваджена з 01.01.1999 р. для проведення безготівкових розрахунків, а з 01.01.2002 р. для проведення готівкових розрахунків країн-учасниць ЕВС. Банкноти та монети євро спочатку прийшли на заміну національним валютам у 12 країн ЄС (Бельгії, Німеччині, Греції, Іспанії, Франції, Ірландії, Італії, Люксембурзі, Нідерландах, Австрії, Португалії та Фінляндії). Євროзона поступово розширювалась завдяки вступу до ЕВС у 2007 р. Словенії, у 2008 р. – Мальти, Кіпру, у 2009 р. – Словаччини, у 2011 р. – Естонії, у 2014 р. – Латвії, у 2015 р. – Литви. Станом на травень 2018 р. ЕВС налічує 19 країн, які відмовились від національних грошових одиниць та запровадили єдину валюту країн Єврозони. Крім того, євро введені в обіг: в карликових державах Європи (Ватикан, Сан-Марино, Андорра і Монако); у заморських департаментах Франції (Гваделупа,

Мартиніка, Французька Гвіана, Реюньон); на островах, що входять до складу Португалії (Мадейра і Азорські острови); у сербському краю Косово, контрольованому міжнародними миротворчими силами; у Чорногорії [33].

Третя складова – це відносини. Термін „відносини” або „правовідносини” застосовується в різних галузях права, і виникають тоді, коли відношення регулюються певними нормами права. Правовідносини умовно можна поділити на конституційні, цивільні, адміністративні, трудові, фінансові, міжнародні та багато інших існуючих поділів та класифікацій.

На наш погляд, більш широке визначення поняття „правовідносини”, яке охоплює і як факти їх початку, так і факти їх припинення, міститься у праці А. Коструби. На його думку „...правові відносини є певним полем, яке тримається на нормі (нормах) права і в межах якого мають місце юридичні факти та акти правореалізації. Для таких правовідносин є щонайменше два головних юридичних факти – вхідний та вихідний. Вхідний юридичний факт є правовою моделлю поведінки, яка закріплюється в нормі права... Вихідним юридичним фактом є обставина дійсності, унаслідок чого відповідні правовідносини припиняються...”[34, с. 115].

Звичайно в нашому випадку йде мова про кредитно-грошові відносини, де об'єктом відносин виступають грошові кошти а не товари та послуги, матеріальні блага, різні фінансові зобов'язання. Кредитні-грошові відносини мають дві хрестоматійні характерні риси. Перша стосується акумулювання (залучення) тимчасово вільних коштів, тобто спочатку виникають відносини з приводу створення позичкового капіталу, це може бути і депозитні внески (банки), і грошові внески (міжнародні фінансові організації), і паї (кредитні спілки, товариства). Друга безпосередньо пов'язана з наданням (отриманням) кредитних грошей позичальником на умовах платності, терміновості, добровільності, поверненості та цільового використання.

Одне з центральних місць у організаційно-правових та організаційно-економічних відносинах займають відносини що виникають в процесі використання грошей як засобу обміну, споживання, розрахунків а також надання

(отримання) кредиту. Звичайно, самі по собі грошові відносини є більш ширшим поняттям ніж окремо кредитні, фінансові, розрахункові відносини. Науковцями висловлюється думка, що кредитні відносини є тільки частиною грошових відносин, так як вони обособлюють „... повною мірою чи частково функції міри вартості, засобу обертання, платежу, нагромадження (чи заощадження), світових грошей” [35, с.252], кредитні ж відносини натомість „... це відособлена частина грошових відносин, пов’язана із створенням та використанням позичкового капіталу” [36, с. 264].

У класичних (двосторонніх) кредитно-грошових відносинах (кредитних відносинах) існує два суб’єкти. Перший – кредитор, який надає (розміщує) грошові кошти (ресурси) від свого імені і на власний ризик, під визначені позичкові відсотки, з метою отримання прибутку. Другий суб’єкт – позичальник, який отримує грошові кошти у вигляді кредиту (позики) та який зобов’язаний повернути гроші з відсотками за користування.

У главі 35, § 1. „Фінанси і банківська діяльність”, ст. 345 Господарського Кодексу України (2003 р), законодавець дає тлумачення поняття „кредитні відносини”, як ті, що „...здійснюються на підставі кредитного договору, що укладається між кредитором і позичальником у письмовій формі. У кредитному договорі передбачаються мета, сума і строк кредиту, умови і порядок його видачі та погашення, види забезпечення зобов’язань позичальника, відсоткові ставки, порядок плати за кредит, обов’язки, права і відповідальність сторін щодо видачі та погашення кредиту...” [37]. У ст. 347 законодавець визначає, що у сфері господарювання можуть використовуватися різні форми кредиту, це зокрема: банківський, комерційний, лізинговий, іпотечний та інші. Крім того, кредити можуть розрізнятися за строками користування (короткострокові, середньострокові та довгострокові), за способом забезпечення, за ступенем ризику, за методами надання, за строками погашення, за іншими умовами надання, користування або погашення [37].

Характерно, що в українському законодавстві не має окремого визначення терміну „кредит”, а існує декілька різновидів такого визначення. Так, існує

визначення „банківського кредиту”, яке по суті ототожнюється з „кредитом” у ст. 2 Закону України „Про банки і банківську діяльність” (2000 р.). Дане визначення доволі широке, так як визначає банківський кредит як „...будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми”[38]. Як бачимо згідно цього визначення, кредитно-грошові відносини (кредитні відносини) поширюються на: здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені; надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі; придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг); лізинг. Цей перелік обумовлений ст. 49 Закону України „Про банки і банківську діяльність”, як різновиди кредитних операцій, які може здійснювати банк у своїй діяльності. Крім цього, у ст. 55 законодавець чітко визначає важливі умови кредитно-грошових відносин між банком і клієнтом. Мова йде про пряму заборону банківським установам в односторонньому порядку змінювати умови укладених з клієнтами договорів, зокрема, збільшувати розмір процентної ставки за кредитними договорами, за винятком випадків, встановлених законами України [38].

У главі 71, § 2 „Кредит”, Цивільного Кодексу України (2003 р.) також не має прямого визначення термінів „кредит”, „кредитні відносини”, „кредитно-грошові відносини”, натомість законодавець у ст. 1054 цього параграфу визначає, що кредит, як правочин обов'язково тягне за собою укладання кредитного договору, де „...банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти” [39]. При чому кредитний договір повинен обов'язково укладатися письмово, а в інший формі такий договір буде визначено як нікчемний (ст. 1055). Також

вказано, що до відносин за кредитним договором застосовується положення § 1. „Позика”, якщо інше не встановлено кредитним договором. Тобто, відносини визначені у кредитному договорі, і які не зачіпають аспектів вже визначених Цивільним Кодексом України (відмова від надання або одержання кредиту – ст. 1056; проценти за кредитним договором – ст. 1056-¹; правові наслідки недійсності кредитного договору – ст. 1057-¹) є визначальними. Це ще один аргумент на користь прихильників створення у законодавстві України (в першу чергу в Цивільному Кодексі України) „єдиного” стандартного кредитного договору, який врахував би всі норми законодавства, не давав би двоякого тлумачення окремих норм та виступав би на боці захисту інтересів позичальників, які іноді слабо орієнтуються у правових питаннях кредитного договору.

Треба відзначити, що окремо у главі 71, § 1. „Позика” Цивільного Кодексу України законодавець визначає позику як окремий правочин від кредиту. Виходячи із суті § 1, на відміну від суб'єктів кредиту (кредитодавець та позичальник), суб'єктами позики і договору позики є позикодавець та позичальник. І якщо друга сторона(позичальник) в обох правочинах є однаковою, то „позикодавець” відрізняється від „кредитодавця” тим, що передає у власність не тільки грошові кошти (як при кредиті) а й „інші речі”. Така передача не є платною (як при кредиті), і повертає позичальник „...таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості” (ст. 1046 Цивільного Кодексу України). На жаль, законодавець не дає вичерпного переліку що входить до інших речей, але з логіки Цивільного Кодексу України, такі речі повинні бути коштовними, так як обов'язкова форма укладання договору позики теж письмова [39].

Важливо, що не можна ототожнювати „позику” згідно глави 71, ст. 1046-1047 та „позичку” згідно глави 60, ст. 827-828 Цивільного Кодексу України, так як це два різні правочини. По-перше, позичка пов'язана з безоплатною передачею та користуванням тільки речей, грошові кошти у позичку не входять. По-друге, форма договору може бути навіть укладена в усній формі (для речей побутового призначення). Але, ми у своєму дослідженні не вивчаєм кредитні відносини, які

проводяться не в грошовому виразі, в першу чергу це стосується позички, а також в частині передачі речей у позику.

Треба зазначити, що ст. 1057 Цивільного Кодексу України визначає ще один із різновидів кредиту – „комерційний кредит”, який по суті відрізняється від „кредиту” (за кредитним договором) тим, що за допомогою його передається у власність другій стороні не тільки грошові кошти але й речі. Решта правовідносини згідно ст. 1054-1056 Цивільного Кодексу України (відмова від надання або одержання кредиту; проценти за кредитним договором) також застосовуються і до „комерційного кредиту”[39].

Закон України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” (2001 р.) дає визначення поняття „фінансовий кредит”, який тлумачиться законодавцем у ст. 1, пункт 3 як „... кошти, які надаються у позику юридичній або фізичній особі на визначений строк та під процент” [40]. Право надавати фінансові кредити дано фінансовим установам за рахунок залучених коштів на власний ризик. Перелік фінансових установ зазначений у ст. 1, пункт 1 доволі великі, це і „...банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, - інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг” [40]. Даний перелік підтверджує думки науковців, що кредитно-грошові відносини (кредитні відносини) є надзвичайне широке поняття, яке за своєю правовою природою регламентується нормами різних галузей права, а також на підставі великої кількості договорів які віднесені законодавцем до кредитних операцій (зокрема факторинг, лізинг).

Такий специфічний різновид кредитно-грошових відносин (кредитних відносин) – як факторинг, законодавцем визначений у окремій 73 главі Цивільного Кодексу України. Ст. 1077 чітко визначає поняття договору факторингу, як „...відступлення права грошової вимоги...коли одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження

другої сторони (клієнта) за плату (у будь-який передбачений договором спосіб), а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника)”[39]. Предметом договору факторингу законодавець визначає тільки грошові вимоги (ст. 1078 Цивільного Кодексу України), строк платежу яких вже настав (наявна вимога) або настане у майбутньому (майбутня вимога). Тобто, предметом факторингу, як у випадку з позиками та позичками де предметом можуть виступати „речі” або „інші речі”, є тільки виключно грошові вимоги.

Специфічний різновид кредитно-грошових відносин (кредитних відносин) – як лізинг, також законодавцем визначений у окремій 58 главі, § 6, Цивільного Кодексу України. Сутність лізингу (ст. 806) законодавцем визначається так – „за договором лізингу одна сторона (лізингодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (лізингоодержувачеві) у користування майно, що належить лізингодавцю на праві власності і було набуто ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем (прямий лізинг), або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов (непрямий лізинг), на певний строк і за встановлену плату (лізингові платежі)”[39]. Із визначення лізингу можна зробити висновки, що така специфічна форма кредитування та кредитно-грошових відносин також не стосується нашого дослідження, тому, що стосується „користування майном”, що підтверджено і в ст.1 в Закону України „Про фінансовий лізинг” № 723/97-ВР від 16.12.1997 р. [41], де предметом договору фінансового лізингу визначено „рід”, „неспоживна рід”, „майно”.

Значно розширюються коло кредитно-грошових відносин яке може бути у цивільно-правових правовідносинах, якщо врахувати перелік кредитних операцій визначених Національним банком України у своїй Постанові № 351, від 30.06.2016 р. [42]. Згідно затвердженого цією постановою Положення „Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями” (ст. 5 пункт 18) до переліку кредитних операцій законодавець відносить: „... надання їх (авт. – коштів) у тимчасове користування

або прийняття зобов'язань про надання певної суми коштів; надання гарантій, порук, акредитивів, акцептів, авалів; розміщення депозитів; проведення факторингових операцій та операцій фінансового лізингу; видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій зворотного репо; будь-якого продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів за такою сумою (відстрочення платежу); розстрочення платежу за продані банком активи". Як бачимо із визначення, перелік кредитних операцій значно ширше а ніж у ст. 2 Законі України „Про банки і банківську діяльність” (що нами проаналізовано вище). Окрім традиційних кредитних операцій – грошове зобов'язання, гарантія, факторинг та лізинг, у Положенні [42] вказані, як кредитні операції, а від так різновиди кредитно-грошових відносин (кредитних відносин) такі операції як: 1) акредитив; 2) акцепт, аваль та врахування векселів; 3) порука, правовідносини якої значно відрізняються від гарантії; 4) розміщення депозитів, що дуже логічно, тому як по суті розміщення депозиту є ні чим іншим як надання кредиту; 5) операції зворотнього репо (надання кредитів Національним банком України комерційним банкам під заставу цінних паперів, в першу чергу, облігацій внутрішньої державної позики та ін.). Віднесення таких операцій до кредитних теж доволі логічно, так як у ст. 1 Закону України „Про Національний банк України” [43], центральний банк нашої держави визначен як „кредитор останньої інстанції”, тобто той „...до якого може звернутися банк для отримання рефінансування в разі вичерпання інших можливостей рефінансування”; 6) відстрочення платежу або комерційний кредит, який також гармонізує із ст. 1057 Цивільного Кодексу України і було також розглянуто вище.

Також доцільно розглянути наступний різновид кредиту, а саме „міжнародний кредит”. Суб'єктами міжнародних кредитно-грошових відносин виступають іноземні держави, уряди країн, банки, міжнародні валютно-кредитні організації, окремі юридичні особи. До міжнародних кредитно-грошових відносин належить кредитування експорту та імпорту зовнішньої торгівлі.

Кредитування експорту або експортних торгових операцій здійснюється в різних формах, до них відносять: авансові платежі, банківське кредитування, факторинг, форфейтинг, лізинг, компенсаційні угоди. Кредитування імпорту включають форми: комерційного і банківського кредиту, угода про надання кредиту за допомогою відкритому рахунку, вексельний кредит. Для збільшення кредитування зовнішньоекономічної діяльності залучаються міжнародні та регіональні фінансово-кредитні інститути, в першу чергу Групу Світового банку, які допомагають отримувати кредити різним країнам, але в першу чергу країнам, що розвиваються. В науковій літературі висловлюється позиція, щодо складових (умов) міжнародного кредиту, до складу якого відносять:

1. Валюта кредиту і платежу. Для міжнародного кредиту важливо, у якій валюті він наданий, оскільки нестійкість валюти кредиту призведе до втрат кредитора. На рівень валюти позики впливає ряд факторів, у т.ч. рівень процентної ставки, практика міжнародних розрахунків, ступінь інфляції і динаміка курсу валюти та ін.

2. Сума (ліміт) кредиту – частина позичкового капіталу, яку надано в товарній або грошовій формі позичальнику. Сума фірмового кредиту фіксується в комерційному контракті. Сума банківського кредиту визначається кредитною угодою або шляхом обміну телексами (за короткотерміною позикою).

3. Термін міжнародного кредиту залежить від ряду факторів: цільового призначення кредиту, співвідношення попиту та пропозиції аналогічних кредитів, розміру контракту, національного законодавства, традиційної практики кредитування, міждержавних угод.

4. Вартість кредиту. Розрізняють договірні та приховані елементи вартості кредиту. Договірні, обумовлені угодою витрат по кредиту, ділять на основні й додаткові. До основних елементів вартості кредиту відносять суми, які боржник безпосередньо виплачує кредитору, відсотки, витрати з оформлення застави комісії. Додаткові елементи включають суми, виплачувані позичальником третім особам (наприклад, за гарантію). До прихованих елементів вартості кредиту відносять інші витрати, пов'язані з отриманням і використанням кредиту і не

згадані в угоді. У їх числі – завищені ціни товарів за фірмовими кредитами; примусові депозити в установленому розмірі від позики; вимога страхування кредиту в певній страховій компанії, яка пов'язана з банком; завищення банком комісії за інкасацією товарних документів тощо.

5. Забезпеченість міжнародного кредиту. До альтернативних видів кредитного забезпечення належать: відкриття цільових накопичувальних рахунків, застава активів, переуступка прав за контрактами тощо [44, с. 111].

Крім цього, в сучасному міжнародному кредиті та міжнародних кредитно-грошових відносинах присутні відносно нові форми міжнародного співробітництва: факторинг, лізинг та форфетинг. Якщо про перші дві форми ми вже зупинялися вище і вони присутні в українському законодавстві, то остання форма – форфейтинг (від франц. *forfait* – відмова від прав) є для України маловідомою, з відсутнім визначенням у вітчизняному законодавстві, в т.ч. цивільному. Науковцями висловлюється думка, що форфейтинг по своїй суті є „експортним факторингом”. Дійсно форфейтинг дуже схожий на факторинг, з різницею, що купівля боргового зобов'язання в експортера (як правило векселя) відбувається в випадку, коли зобов'язання (вексель) акцептовано імпортером [45, с. 25]. На нашу думку, ця специфічна форма кредитування зовнішньоекономічних контрактів повинна стати в майбутньому об'єктом уваги законодавця, та з'явитися як пряма норма цивільного, банківського або міжнародного фінансового права.

Підсумовуючи можна сказати, що в міжнародному праві національні гроші набувають статусу „валюти” або „валютних цінностей”. Через відсутність в наукових працях та міжнародних правових документах визначення поняття „міжнародні кредитно-грошові відносини”, тлумачення даного поняття було нами проведено на основі господарського, цивільного, банківського національного законодавства в частині понять „кредит”, „гроші” та „відносини”.

1.3. Розрахункові відносини: поняття, загальна характеристика

Міжнародне-правове регулювання розрахункових відносин, їх форм та механізмів є важливою частиною ефективного функціонування світових господарських зв'язків, в яких безпосередньо беруть участь держави, міжнародні фінансові організації та інші суб'єкти цих правовідносин. Ступінь економіко-правової розвиненості такої діяльності учасників міжнародних розрахунків та товарно-грошових потоків виступає додатковим стимулом економічного розвитку держав та окремих регіонів, виступаючи при цьому важливим чинником загальносвітового економічного зростання.

В сучасній економіко-правовій літературі замало дискусій щодо міжнародних розрахункових відносин, більшість досліджень (А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, О.В. Бутенко) торкається економічної складової міжнародних розрахунків, умов та засобів здійснення платежів, видів та форм платежів. Окремі автори (А.С. Довгерт, І.С. Гринько, В.І. Кисіль, О.О. Мережко) займалися тільки окремими аспектами міжнародно-правового регулювання світових господарських відносин. Тому, на наш погляд, дослідження міжнародно-правових механізмів регулювання розрахункових відносин є актуальною проблемою сучасної науки міжнародного фінансового права як складової міжнародного економічного права. Дана проблема носить багатоаспектний характер і вона особливо важлива з точки зору визначення характеру та змісту правового механізму регулювання міжнародних розрахункових відносин у сфері руху грошових транзакцій та позик, товарів та послуг між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Міжнародно-розрахункові правовідносини виникають при укладанні зовнішньоторговельного контракту між суб'єктами господарювання різних країн і як наслідок, у подальшому, переказу (оплаті) певної суми грошових коштів з рахунку платника (імпортера товарів та послуг) на рахунок одержувача (експортера товарів та послуг) або переказу валюти однієї держави резидентам іншої держави. Зазвичай мова йде про безготівкові, банківські розрахунки, які складають основу таких правовідносин. Теоретично розрахунки між суб'єктами

господарювання можуть здійснюватися і в готівковій формі, але в багатьох країнах світу (Бельгія, Португалія, Чехія, Словаччина, Франція та ін.) [46], в т.ч. і в Україні, існує ряд обмежень обігу та здійснення розрахунків у готівці між фізичними та юридичними особами. Все ж таки, офіційні розрахунки між суб'єктами господарської діяльності, як правило, здійснюються у безготівковому порядку через банківські установи. Правовідносини, в яких одна сторона здійснює платежі на користь іншої через банківські установи, називаються розрахунковими. Специфіка цих відносин полягає у тому, що вони мають самостійний майновий характер і для них властиві такі моменти – участь банківських або фінансових установ та застосування як національного законодавства, так і міжнародних правил і звичаїв, щодо здійснення розрахунків.

Окремого визначення поняття саме „міжнародних розрахункових правовідносин” в наукових дослідженнях майже не існує, натомість зустрічаються визначення поняття „розрахункових правовідносин”. Так, на думку д.е.н., проф. Л.Л. Лазебник „розрахункові правовідносини – це відносини, які включають фактично та юридично значущі дії, як правило, у вигляді угод, що націлені на виконання грошового зобов'язання (погашення грошового боргу) у готівковій чи безготівковій формі, які регулюються приватно правовими та публічно-правовими нормами, що містяться у національному законодавстві, міжнародних договорах та звичаях” [1, с. 190]. В.Ф. Кузьмін вважає, що за своєю природою, метою, об'єктом, розрахункові відносини є господарськими і регулюються нормами господарського права, оскільки їх не можливо виділити із системи господарських правовідносин та розкласти на цивільні, фінансові та інші елементи [47, с. 30].

На нашу думку, поняття „міжнародні розрахункові правовідносини” можна визначити як – відносини міжнародних суб'єктів цивільного обороту (імпортера, експортера), об'єктом яких є розрахунково-правові дії, що спрямовані на виконання договірних умов комерційного та некомерційного характеру в частині розрахунково-грошових зобов'язань, шляхом сплати імпортером грошової суми готівкою або зарахування її в безготівковій формі на визначений відповідний рахунок експортера [48, с.??]. При цьому, важливою особливістю міжнародно-

правого регулювання міжнародних розрахунків є взаємодія публічно-правових норм міжнародного фінансового права з нормами міжнародного приватного, торгового та господарського права, що безпосередньо стосуються розрахункових операцій суб'єктів різних держав.

Також питання до якого виду права віднести міжнародні розрахункові правовідносини доволі дискусійне і не таке однозначне. У дослідженнях з міжнародного приватного права правове регулювання міжнародних розрахунків розглядається як об'єкт міжнародного фінансового права або як об'єкт міжнародного приватного права, і навіть торгового права, і це, на нашу думку, є в певному сенсі логічним, бо воно є багатоаспектними. По-перше, міжнародні розрахунки здійснюються на договірній основі, як правило в письмовій формі, а договір як відомо є найбільш розповсюдженим джерелом виникнення цивільних зобов'язань, які в свою чергу складають основу цивільного та приватного права. По-друге, зовнішньоекономічний контракт і всі його складові, особливо форми, строки, умови розрахунків, є частиною приватного та комерційного (торгового) права, а в країнах англо-американського права одночасно із поняттям комерційного права застосовується поняття бізнесового права (анг. – business law). Так, в Єдиному торговому Кодексі США містяться норми регулювання окремих розрахункових форм та операцій (Розділ 5 – Акредитиви; Розділ 9 – Цінні папери) [49, с.119]. По-третє, міжнародні розрахункові правовідносини дуже тісно пов'язані із фінансовим правом, а особливо з банківським правом та нормами, без чого міжнародні розрахунки буде неможливо взагалі законно здійснювати. На нашу думку, структуру міжнародних розрахунків; визначення основних правових механізмів регулювання форм міжнародних розрахунків; вивчення законодавства ряду країн (включаючи Україну), щодо обігу національних грошей та іноземних валют на основі документарних та бездокументарних форм розрахунків, більш логічно вивчати при дослідженні становлення та розвитку в міжнародному фінансовому праві.

Міжнародні розрахункові правовідносини виникають при проведенні міжнародних розрахункових операцій та міжнародних розрахунків. Що

стосується міжнародних розрахункових операцій, то їх статус визначений у главі 35 „Особливості правового регулювання фінансової діяльності”, § 1. „Фінанси і банківська діяльність” Господарського Кодексу України [37], що підтверджує нашу думку про доцільність віднесення міжнародних розрахункових правовідносин до фінансового права. Так, у п.1 статті 344 Господарського Кодексу України законодавець дає тлумачення міжнародним розрахунковим операціям, як тим що „...проводяться за грошовими вимогами і зобов'язаннями, що виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності між державами, суб'єктами господарювання, іншими юридичними особами та громадянами, які перебувають на території різних країн”. Також дана ст. визначає суб'єктів міжнародних розрахунків, до них відносять: експортерів, імпортерів та банки, які вступають у відносини, пов'язані з рухом товаророзпорядчих документів та операційним оформленням платежів. На нашу думку, дуже важливим є п.3 статті 344 Господарського Кодексу України, який встановлює, що міжнародні розрахунки регулюються:

- нормами міжнародного права;
- банківськими звичаями і правилами;
- умовами зовнішньоекономічних контрактів;
- валютним законодавством країн - учасниць розрахунків.

При цьому, якщо суб'єктами міжнародних розрахункових операцій будуть іноземні держави то умови їх розрахункових відносин мають визначатися міжнародними договорами. По суті у п. 3 та 4, статті 344 Господарського Кодексу України визначені джерела міжнародно-правових розрахункових відносин, до яких в т.ч. відноситься валютне законодавство країн – учасниць розрахунків, а від так у разі участі українського суб'єкта в міжнародних розрахункових операціях, і валютного законодавства України.

Така постановка питання, на нашу думку, надзвичайно юридично виважена, так як майже всі міжнародні розрахункові операції (розрахунки) здійснюються в різних іноземних валютах, що в українських реаліях тягне за собою

адміністративно та фінансову відповідальність, за умов невиконання великої кількості законодавчих валютних обмежень, таких як:

- вимога обов'язкового продажу 65 % надходжень в Україну в іноземній валюті на користь юридичних осіб;
- граничний термін розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів становить 120 днів;
- використання виключно акредитивної форми розрахунків при здійсненні авансових платежів за імпортними контрактами клієнтів, якщо сума платежу перевищує 1 млн. дол. США;
- ліміт максимальної суми продажу готівкової іноземної валюти та банківських металів населенню – не більше 12 тис. гривень (в еквіваленті).
- ліміт на зняття готівки з банківських рахунків в іноземній валюті та банківських металах – до 250 тис. гривень в день.
- ліміт переказу іноземної валюти за межі України (за поточними валютними неторговельними операціями):
 - а) без підтвердних документів з поточного рахунку в іноземній валюті або без його відкриття – на суму не більше 15 000 грн. в день (в еквіваленті);
 - б) з поточного рахунку в іноземній валюті – на суму, що в еквіваленті перевищує 15 000 грн., але не більше ніж 150 000 грн. на місяць (в еквіваленті)) на підставі підтвердних документів;
- видача готівкових коштів в іноземній валюті в межах України з рахунків клієнтів через банкомати з використанням платіжних карт здійснюється виключно в гривні;
- та багато ін. [50].

Тісний зв'язок міжнародних розрахункових правовідносин з міжнародним фінансовим або банківським (як підгалуззю фінансового) правом зайвий раз доводить п.5 статті 344 Господарського Кодексу України, який встановлює, що „міжнародні розрахунки здійснюються через установи банків, між якими є кореспондентські відносини (банки, що мають домовленість про проведення платежів та розрахунків за взаємним дорученням)”. Тобто, для здійснення

міжнародних розрахунків банки використовують свої іноземні відділення (філії) або кореспондентські рахунки (відносини) з іноземними банками, що супроводжуються відкриттям рахунків „лоро” (рахунків іноземних банків у вітчизняному банку) або „ностро” (рахунків вітчизняного банку в іноземних). Це доволі великий масив правовідносин, тільки в українському законодавстві (в системі Національного банку України) визначається хто може і за яких умов отримати ліцензію (дозвіл) на відкриття та ведення кореспондентських рахунків, порядок їх реєстрації та їх різновиди, порядок розкриття інформації щодо руху грошових коштів на кореспондентських рахунках та ін., але це безумовно стане предметом наших наступних досліджень.

У багатьох вітчизняних підручниках щодо міжнародних розрахункових операцій (Б.С. Івасіва, Л.В. Руденко, В.І. Міщенко, А.М. Мороза, М.І. Савлука та багато ін.) дається вичерпний список форм міжнародних розрахунків, які використовують в зовнішньоекономічній діяльності, до яких різні автори відносять:

- акредитив;
- інкасо;
- вексель;
- чек;
- банківський переказ;
- авансові розрахунки;
- розрахунки за допомогою відкритого рахунку;
- банківська гарантія за вимогою;
- банківська строкова гарантія;
- валютний кліринг;
- пластикові картки міжнародних платіжних систем („MasterCard”, „Visa”, „AmericanExpress” та ін.).

При цьому правові механізми акредитиву та інкасо безпосередньо є документарними, тобто виконання яких пов'язане з обов'язковим додатковим представленням фінансових (вексель, боргова розписка, чек та ін.) або

комерційних документів (накладна, рахунок-фактура, коносамент, страховий поліс, сертифікат, документ на право власності та ін.). Всі решта форм рахуються бездокументарними, тобто для виконання яких не потребується додаткових документальних підтверджень, а сам механізм застосування дещо простіший.

Правовий механізм міжнародних розрахункових відносин регулюється нормами міжнародного права, які розробляються спеціально створеними організаціями – Міжнародною Торговельною Палатою (далі – МТП) (анг. International Chamber of Commerce (ICC) [51], Комісією Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі, скорочено ЮНСІТРАЛ (анг. – UNCITRAL), яка заснована Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй (резолюція № 2205 від 17 грудня 1966 року) [52].

Механізм міжнародних розрахунків на відміну від внутрішніх регулюються не тільки національними нормативними і законодавчими актами, а ще й міжнародними законами, банківськими правилами і звичаями, такими як: Єдиний закон про переказний та простий вексель, прийнятий Женевською вексельною конвенцією у 1930 р. (див. Дод. А-С); Єдиний чековий закон, затверджений Женевською конвенцією у 1931 р.; Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів (Uniform Customs and Practice for Documentary Credits) згідно Публікації Міжнародної Торговельної Палати № 600 (UCP600), редакція 2007 р.; Уніфіковані правила по інкасо, згідно Публікації МТП № 522 (URC522), редакція 1995 р.; Уніфіковані правила для договірних порук (Публікація МТП № 524, редакція 2000 р.); Уніфіковані правила для гарантій за вимогою, згідно Публікації МТП № 758 (Uniform Rules for Demand Guarantees – URDG758) редакція 2010 р.; Типовий Закон ЮНСІТРАЛ про міжнародні кредитові перекази (від 15.05.1992 р.); Конвенція Організації Об'єднаних Націй про незалежні гарантії та резервні акредитиви (затверджена 11 грудня 1995 р. на Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй) та інші, які регулюють окремі норми міжнародних розрахунків, визначають характер взаємовідносин учасників розрахункових операцій.

На нашу думку, основу міжнародних розрахункових правовідносин складають безготівкові, банківські розрахунки. Звісно розрахунки між суб'єктами господарювання можуть здійснюватися і в готівковій формі, але в багатьох країнах світу в т.ч. і в Україні, існує ряд обмежень обігу та здійснення розрахунків у готівці між фізичними та юридичними особами.

Підсумовуючи, слід зробити такі висновки. Наукового обґрунтування щодо визначення поняття „міжнародних розрахункових правовідносин” в дослідженнях українських авторів майже не існує, разом з тим зустрічаються визначення поняття „розрахункових правовідносин”, що стало підставою для спроби сформулювати нашу власну позицію щодо першого вказаного поняття.

Міжнародні розрахункові правовідносини найбільше пов'язані із фінансовим правом, а особливо з банківським правилами і звичаями, так як законодавець статус міжнародних розрахункових операцій визначає у статті 344 Господарському Кодексі України, главі 35 „Особливості правового регулювання фінансової діяльності”, § 1 „Фінанси і банківська діяльність”. Разом з тим, на наше переконання, міжнародні розрахункові правовідносини в окремих складових можуть стати джерелом виникнення цивільних зобов'язань і цивільного права, а також комерційного (торгового) або бізнесового права.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНО-ГРОШОВИХ ТА РОЗРАХУНКОВИХ ВІДНОСИН

2.1. Правова характеристика діяльності МВФ та групи Світового банку в регулюванні системи міжнародних кредитно-грошових відносин

На офіційній інтернет-сторінці МФВ дається детальний аналіз показників діяльності цієї організації. Так, головна місія МВФ полягає в забезпеченні стабільності міжнародної валютної системи – системи валютних курсів та міжнародних розрахунків, яка дозволить країнам та їх громадянам ефективно співпрацювати один з одним. З метою підтримки стабільності та запобігання кризам МВФ контролює політику країн-членів, а також національні, регіональні та глобальні економічні і фінансові події, за допомогою офіційної системи – нагляд. МФВ консультує країн-членів і проводить політику, яка направлена на сприяння економічній стабільності, зниження вразливості перед фінансово-економічними кризами та підвищення рівня життя. Надання кредитів країнам-членам, які відчувають реальні або потенційні проблеми з платіжним балансом, являється основним обов'язком МВФ. Для кожної країни-позичальника окремо розробляється програма коректування економіки, що в кінцевому варіанті впливає на обсяги фінансової підтримки та допоможе адаптувати різні інструменти для задоволення потреб окремих країн-членів МВФ [14].

МФВ здійснює технічну допомогу та навчання країн-членів для створення ефективних економічних інституцій й зміцнення відповідного людського потенціалу. Що включає розробку та запровадження більш ефективної політики оподаткування та адміністрування, управління доходами, грошово-кредитної та валютної політики, нагляду та регулювання в банківській та фінансовій системах, законодавчій базі та економічній статистиці.

МВФ підзвітний всім урядам країн-членів. Найвищий орган у організаційній структурі МВФ є Рада керуючих, яка складається з одного

губернатора та одного заступника губернатора від кожної країни-члена (як правило керівника центрального банку країн-членів або міністра фінансів). Рада керуючих МВФ збирається один раз на рік, на щорічних нарадах МВФ та Світового банку. Міжнародний валютний та фінансовий комітет при МВФ консультує Виконавчий комітет з надзору та управління міжнародної фінансової системи (далі – Виконавчий комітет МВФ). Керуючий директор-розпорядник (з 28 червня 2011 р. Крістін Лагард) являється керівником всього персоналу МВФ та головою Виконавчого комітету. Офіційно керуючий директор-розпорядник має чотири помічника (заступника керуючого директора). Загальна інформація про МВФ, станом на 01.05.2018 р. має такий вигляд (табл. 1) [53].

Таблиця 2.1

Загальна інформація про МВФ (станом на 01.05.2018 р.)

1.	Кількість країн-членів	189 країн
2.	Штаб-квартира	Вашингтон, округ Колумбія, США
3.	Керуючий директор-розпорядник	з 28 червня 2011 р. Крістін Лагард (у 2007-2011 рр. – Міністр економіки, фінансів та промисловості Франції
4.	Виконавча рада	24 директора, кожний з яких представляє одну країну або групу країн
5.	Персонал	біля 2700 осіб із 150 країн
6.	Загальна квота	477 млрд SDR (СПЗ) або 692 млрд дол. США
7.	Конверт позикових коштів	498 млрд SDR (СПЗ) або 723 млрд дол. США
8.	Найбільші позичальники	Греція, Україна, Пакистан, Єгипет
9.	Консультацій по нагляду	132 консультації в 2014 р., 124 консультації в 2015 р., 132 консультації в 2016 р.,
10.	Основні цілі	<ul style="list-style-type: none"> – сприяння міжнародному співробітництву в галузі фінансів; – сприяння розширенню та збалансованому зростанню міжнародної торгівлі; – сприяння стабільності обміну; – сприяння в створенні багатосторонньої системи платежів; – надавати ресурси (з адекватними гарантіями) членам, які відчувають складності з платіжним балансом.

Джерело: складено автором на основі [53].

Головним джерелом фінансування МВФ є квоти країн-учасниць, які присвоюються в відповідності з відносним положення країни в світовій економіці. МВФ регулярно проводить загальні огляди квот з метою оцінки адекватності загальних квот та їх розподілу серед членів. Останній перегляд (14-й перегляд) відбувся у 2010 р., а збільшення квот офіційно вступило в силу в 2016 р. Україна як країна-член МВФ у 2013 р. Законом України „Про прийняття Поправок до Статей Угоди Міжнародного валютного фонду” № 546 схвалила 14 перегляд квот МВФ (Резолюція № 66-2 „Чотирнадцятий загальний перегляд квот і реформа Виконавчої Ради” – далі по тексту Резолюція МВФ № 66-2) [54-55]. Згідно з додатком 1 Резолюції МВФ № 66-2 Україна з 2016 р. має квоту в МВФ в сумі 2011,8 млн СПЗ (SDR) або за офіційним курсом МВФ приблизно 2886,2 млн доларів США (станом на 01.05.2018 р. 1 \$ США = 0,697072 СПЗ) [14]. Наступний перегляд квот (15 перегляд) запланований Виконавчим комітетом МВФ на 2019 р. На офіційному сайті МВФ, у розрізі окремих країн станом на 31 березня 2018 р., Україна має такі окремі показники:

- 1) Прогнозований реальний ВВП (у % змін) на 2018 р. – 3,2 %.
- 2) Прогнозовані споживчі ціни (у % змін) на 2018 р. – 11,0 %.
- 3) Населення країни – 42,415 млн людей.
- 4) Непогашені покупки та кредити – 8150,51 млн СПЗ (або за офіційним курсом приблизно 11963 млн доларів США).
- 5) Квота – 2011,8 СПЗ (або 2886,2 млн доларів США) [14].

Найбільшу квоту в МВФ мають наступні п'ять країн: 1) США – 82994,2 млн СПЗ (17,41 %); 2) Японія – 30820,5 млн СПЗ (6,46 %); 3) Китай – 30482,9 млн СПЗ (6,39 %); 4) Німеччина – 26634,4 млн СПЗ (5,59 %); 5) Об'єднане Королівство – 20155,1 млн СПЗ (4,23 %). Треба зазначити, що вже 20 країна в цьому списку (Туреччина – 4658,6 млн СПЗ) має умовну частку в світовій економіці менше одного відсотка (0,98 %), а Україна, яка в списку на 45 позиції між Пакистаном та Алжиром, всього 0,42 % світової економіки за визначенням МВФ.

Статут МВФ був підписаний 22.07.1944 р. на Бреттон-Вудській конференції. За весь час існування (майже 74 роки) МВФ статут доповнювався сім разів, а саме:

- 1) Поправка, яка вступила в силу 28 липня 1969 р. (затверджена резолюцією Ради керуючих № 23-5 від 31.05.1968 р.);
- 2) Поправка, яка вступила в силу 1 квітня 1978 р. (затверджена резолюцією Ради керуючих № 31-4 від 30.04.1976 р.);
- 3) Поправка, яка вступила в силу 11 листопада 1992 р. (затверджена резолюцією Ради керуючих № 45-3 від 28.06.1990 р.);
- 4) Поправка, яка вступила в силу 10 серпня 2009 р. (затверджена резолюцією Ради керуючих № 52-4 від 23.09.1997 р.);
- 5) Поправка, яка вступила в силу 18 лютого 2011 р. (затверджена резолюцією Ради керуючих № 63-3 від 5.05.2008 р.);
- 6) Поправка, яка вступила в силу 3 березня 2011 р. (затверджена резолюцією Ради керуючих № 63-2 від 28.04.2008 р.);
- 7) Поправка, яка вступила в силу 26 січня 2016 р. (затверджена резолюцією Ради керуючих № 66-2 від 15.12.2010 р.) [13].

За оцінками науковців, МВФ являється однією з найбільш впливових міжнародних організацій в економічній сфері, яка співробітничает не тільки з державами учасниками цієї організації. При співробітництві МВФ з міжнародними організаціями особливе місце посідає співробітництво Фонду з найвпливовішою міжнародною організацією – Організацією Об'єднаних Націй (далі – ООН). На сьогоднішній час МВФ є однією із 17 спеціалізованих міжнародних організацій, які входять до системи ООН. МВФ, будучи міждержавною організацією, має універсальний характер та виконує багато функцій: регулятивну, контролюючу, фінансову, правозастосовну, інформаційно-консультаційну та функцію тлумачення Статуту. Відносини ООН з МВФ відповідно до укладеної між ними угоди про співробітництво є практично більш формальними і незалежними порівняно з іншими спеціалізованими організаціями

цієї системи. ООН має незначний вплив на фінансову діяльність МВФ, тобто, можна вважати Фонд незалежним в прийнятті рішень [56, с. 382-385].

Сам статут МВФ складається із XXXI статті та 13 доповнень (від „А” до „М”). МВФ не просто об’єднання держав, а на його основі постійно діючий міжнародний орган з якісно новими характеристиками, відмінними від об’єднань держав. Згідно статті V розділ 1, МВФ з кожною державою-членом підтримує відносини тільки через казначейство, центральний банк, стабілізаційний фонд та інше аналогічне фіскальне агентство. Юридичну природу створення і діяльності Фонду виражає міжнародна угода, яка одночасно є і Статутом (деякі автори називають Конституцією МВФ). МВФ має цілі у вирішенні глобальної проблеми. Цілі МВФ визначені у статті 1 Статуту МВФ та річному звіті, і повинні: сприяти розвитку міжнародному співробітництву в валютно-фінансовій сфері (абзац 1, статті 1); сприяти розширенню та збалансованому зростанню міжнародної торгівлі (абзац 2, статті 1); сприяти стабільності валют (абзац 3, статті 1); здійснювати допомогу в створенні багатосторонньої системи за поточними операціями між країнами-учасницями, а також в усуненні валютних обмежень, які заважають зростанню світовій торгівлі (абзац 4, статті 1); сприяти виправленню диспропорцій платіжних балансів (абзац 5, статті 1); скорочувати тривалість та масштаби порушень рівноваги зовнішніх платіжних балансів держав-членів [13; 57]. Першочерговими задачами економічної політики фонду є соціальні питання підвищення життєвого рівня населення усіх країн – членів Фонду. Для досягнення поставленої мети МВФ має певний статус і наділений державами-засновниками певними правами, повноваженнями і обов’язками, тобто має міжнародну правосуб’єктність. Стаття IX розділу 2 Угоди передбачає, що Фонд має повний статус юридичної особи: він може вступати у договірні зобов’язання, набувати нерухоме і рухоме майно, і як його власник розпоряджатися ним; порушувати судові переслідування. Виходячи з аналізу його прав та обов’язків, окрім статусу юридичної особи Фонд має і міжнародну правосуб’єктність. При цьому слід відмітити, що міжнародна правосуб’єктність МВФ є похідною від правосуб’єктності держав, що його створили. Тоді як держави набувають

правосуб'єктності з моменту їх виникнення, МВФ правосуб'єктністю наділяють держави і вона є обмеженою, здійснюється лише в певній сфері міжнародних правовідносин [58, с. 53].

До контролюючих функцій МВФ слід віднести: нагляд за валютними режимом (розділ 3, ст. V), можливість вимагати від держав-членів інформацію про золотовалютні запаси, банківські установи, добування золота, обсяг експорту і імпорту тощо (розділ 5, ст. VIII). Регулюючими функціями МВФ є встановлення для держав-членів квот, зміна квот (розділ 1 та 2, ст. III), розподіл і анулювання спеціальних прав запозичення (розділ. 2-4, ст. XVIII). Фінансовими функціями МВФ є обмеження, що накладаються на операції і угоди фонду (розділ. 2 ст. V) звільнення від умов (розділ 5, ст. IV), позбавлення права на використання загальних ресурсів фонду (розділ 5 ст. V). Слід також згадати правотворчі функції (наприклад, розділ 2, ст. XII), функції депозитарію (Фонд має право приймати на зберігання оригінали Договорів та інших міжнародних документів), інформаційно-консультаційні, тобто інформування про дефіцит валюти (розділ. 2 ст. VII) та складання щорічних докладів (розділ 3, ст. XV) та правозастосовні.

У своїй діяльності для досягнення мети Фонд має певні методи впливу на держав-членів цієї організації. Методами впливу можуть бути як заохочення, наприклад звільнення від умов (розділ 4, ст. 5), так і метод застосування санкцій – позбавлення права на використання спільних ресурсів (розділ 5, ст. 5) аж до примусового виключення із членів Фонду (розділ 2, ст. XXVI). Так, у 1953 р. було призупинено членство в МВФ Чехословаччини, а потім вона була виключена із цієї організації за порушення зобов'язань щодо своєчасної виплати своєї частки квоти [58, с. 53-54].

Для надання Фонду можливості належним чином виконувати свої функції на території кожної держави – члена Фонду надаються імунітети і привілеї. Регулювання цих питань поряд з регулюванням взаємовідносин з країною перебування, власними службовцями, державами-членами входить до системи внутрішнього права МВФ. МВФ має наступні імунітети: судовий імунітет від усіх форм судового переслідування, від примусових дій влади країни, на території

яких знаходяться майно і активи Фонду (розділ 3 „Судовий імунітет”, Статті IX Статуту). Операції МВФ внаслідок імунітету не підлягають будь-якому оподаткуванню, не сплачуються митні та інші збори, не сплачують податки із заробітної плати, не сплачують дивіденди, відсотки на цінні папери емітовані Фонду (розділ 9 „Податковий імунітет”, Статті IX Статуту). Імунітети та привілеї Фонду поширюються і на посадових осіб і службовців МВФ при виконанні ними своїх офіційних обов’язків (розділ 8 „Імунітети та привілеї посадових осіб та службовці”, Стаття IX Статуту) [13].

Науковцями робиться висновок, що „...для визначення поняття МВФ можна виділити наступні його ознаки: Фонд є постійно діючим міжнародним органом; створений державами; на основі міждержавної угоди, яка одночасно є його Статутом; створений і діє відповідно до норм міжнародного права; має мету у вирішенні глобальних проблем в міжнародній валютно-фінансовій сфері; наділений державами-засновниками правами і обов’язками, тобто має міжнародну правосуб’єктність; наділений рисами міждержавності у відповідній сфері, має власну волю, що не співпадає з сумою воель держав-членів; є універсальним органом із відповідною організаційно-правовою структурою і поєднує регулюючу, контролюючу, фінансову та консультативно-інформаційну функції; є спеціалізованою організацією системи ООН; є ареною боротьби різних політичних сил; має певні методи впливу на держави-члени; має відповідні привілеї і імунітети” [58, с. 54-55].

Набуття членства в МВФ автоматично розповсюджується на отримання членства в МБРР. 189 держав-учасниць Міжнародного валютного фонду є членами Світового банку. Система управління МБРР схожа до системи управління МВФ та складається із Ради керуючих, Виконавчих директорів, Президента та інші посадових осіб та персоналу, що необхідні для здійснення визначених Банком функцій. На посаду Президента Світового банку 1 липня 2012 р. обрано Джима Ена Кіма - президента Дармутського коледжу (США). За сформованою традицією, головою Світового банку завжди був громадянин США,

а Міжнародний валютний фонд завжди очолював виходець з однієї з європейських країн.

Усі повноваження Банку передаються Раді керуючих, в якій представлено по одному Керуючому та одному заступнику, які призначається кожною країною-членом згідно з їх власної процедури. Кожен Керуючий і його заступник знаходяться на своїх посадах протягом п'яти років за умови згоди країни-члена на їх призначення, і можуть бути призначені на повторний термін. Заступники беруть участь у голосуванні лише за відсутності основного Керуючого.

Основними функціями Керуючого від країни – члена Ради керуючих Світового банку є:

- прийняття участі у щорічних засіданнях Ради керуючих, що проходять під час Щорічних зборів Світового банку, а також інших засіданнях, що скликаються на розсуд Ради або за рішенням Виконавчих директорів (Весняні збори та збори групи країн);
- голосування за Резолюціями Ради керуючих Світового банку, із проведенням засідання або без його проведення.

Україна набула членства в МБРР у 1992 р. згідно із Законом України „Про вступ до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій”, № 2402-ХІІ, від 03.06.1992 р. [21; 59].

На підставі діючого Указу Президента України „Про забезпечення представництва України в радах керуючих Міжнародного валютного фонду та Світового банку”, № 1809/2005, від 19.12.2005 р. [60] встановлено:

- 1) керуючим від України – членом Ради керуючих Міжнародного валютного фонду є Голова Національного банку України (з 15 березня 2018 р. – Смолій Яків Васильович);
- 2) заступником керуючого від України – членом Ради керуючих Міжнародного валютного фонду є Міністр фінансів України (з 14 квітня 2016 р. – Данилюк Олександр Олександрович);

3) керуючим від України – членом Ради керуючих Світового банку є Перший віце-прем'єр-міністр України (з 26 липня 2016 р. – Кубів Степан Іванович);

4) заступником керуючого від України – членом Ради керуючих Світового банку є Міністр економічного розвитку і торгівлі України (з 26 липня 2016 р. – Кубів Степан Іванович).

Співробітництво України з МБРР здійснюється у вигляді:

- отримання інвестиційних та системних позик, що обслуговуються державою або під державні гарантії (відповідальне Міністерство фінансів України);
- отримання технічної допомоги у вигляді грантів на підготовку проектів та дорадчо-консультативної допомоги (відповідальне Міністерство економічного розвитку і торгівлі України) [59].

Крім того, Радою Директорів Світового банку 20.06.2017 р. схвалена Концепція партнерства Світового банку з Україною на 2017-2021 рр. Відповідно цієї Концепції напрямками стратегічного партнерства між Україною та Світовим банком у 2017 – 2021 роках є:

- управління державними фінансами та реформа державного управління;
- антикорупційна діяльність;
- управління найбільшими фіскальними ризиками та покращення управління державними інвестиціями;
- зміцнення фінансового сектора;
- покращення інфраструктури;
- створення рівноправного партнерства у приватному секторі;
- земельна реформа;
- реформа охорони здоров'я;
- приватизація;
- ефективне, результативне та комплексне надання послуг;
- соціальна допомога;

- цільова допомога постраждалим від конфлікту громадам.

Фінансова підтримка Світового банку протягом всього періоду дії Концепції буде залежати від: прогресу України в реалізації реформ; покращення результатів впровадження портфеля проектів МБРР в Україні; та загального кредитного потенціалу Світового банку і нормативу кредитування для України [59].

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України оприлюднило перелік діючих проектів технічної допомоги Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР), що на стадіях підготовки та реалізації в Україні та пройшли державну реєстрацію (перереєстрацію) в міністерстві (див. Додаток Д) [59]. Згідно даного переліку МБРР здійснює технічну допомогу на підтримка реформ у сільському господарстві та земельних відносинах в Україні, подолання наслідків конфлікту на Донбасі, зміцнення науково обґрунтованої розробки державної політики на основі освітньої статистики та аналітики, зміцнення управління державними ресурсами та інших проектів.

Викладене дозволяє нам зробити висновки про те, що МВФ являється однією з найвпливовіших міжнародних організацій в економічній сфері. Місія МВФ полягає в забезпеченні стабільності міжнародної валютної системи – системи валютних курсів та міжнародних розрахунків, вирішенні глобальних проблем в міжнародній валютно-фінансовій сфері. МВФ є постійно діючим міжнародним органом; створений державами на основі міждержавної угоди, яка одночасно є його Статутом. За час існування МВФ (майже 74 роки) статут доповнювався лише сім разів. Головні цілі МВФ визначені у Статуті МВФ, до них відноситься: сприяння розвитку міжнародному співробітництву в валютно-фінансовій сфері; сприяння розширенню та збалансованому зростанню міжнародної торгівлі; сприяння стабільності валют; здійснення допомоги в створенні багатосторонньої системи за поточними операціями між країнами-учасницями; усунення валютних обмежень; сприяння виправленню диспропорцій платіжних балансів; скорочення тривалості та масштабів порушень рівноваги зовнішніх платіжних балансів держав-членів.

Найбільшу квоту в МВФ мають наступні п'ять країн: 1) США – 82994,2 млн СПЗ (17,41 %); 2) Японія – 30820,5 млн СПЗ (6,46 %); 3) Китай – 30482,9 млн СПЗ (6,39 %); 4) Німеччина – 26634,4 млн СПЗ (5,59 %); 5) Об'єднане Королівство – 20155,1 млн СПЗ (4,23 %). За цим показником Україна посідає 45-у позицію, між Пакистаном та Алжиром, та має квоту всього 0,42 %.

2.2. Кредитно-грошові міжнародні правовідносини регулювання банківської системи згідно з Базельського комітету

Банк Міжнародних Розрахунків був створений 20.01.1930 р. згідно з Гаазькою угодою центральних банків Бельгії, Великої Британії, Італії, Німеччини Франції та Японії та Конвенції цих країн із Швейцарією, в якій і було розміщено вказану установу у місті Базель. Беручи активну участь у світових економічних процесах, США не брали участі у створенні БМР, однак приватні американські банки на чолі з банкірським будинком Дж. Моргана підписалися на його акції [24; 61, с. 332].

Головна ідея створення БМР була зумовлена необхідністю реалізувати „план Юнга” (авт. – план розроблений групою експертів на чолі американського фінансиста Овена Юнга) щодо репарацій, які зобов'язана була сплачувати Німеччина країнам-переможцям у I Світовій війні згідно з Версальським мирним договором 1919 р. (так званий другий репараційний план щодо Німеччини). У ньому, на відміну від „плану Дауеса” (авт. – план економічного оздоровлення Німеччини озвучений американським банкіром Чарльзом Дауесом та британським міністром закордонних справ Джозефом Осціном Чемберленом), виплата репарацій передбачалася до 1988 р.: у перші 37 років Німеччина мала б щорічно сплачувати по 1988 млн марок, а з 1966 р. протягом наступних 22 років по 660 млн марок плюс платежі, дорівнюють сумі щорічних погашень державами-одержувачами репарацій. На думку науковців, БМР була відведена роль інституції на заміну Генеральної Агенції з репарацій, передбаченої „планом Дауеса”: вона повинна була збирати, здійснювати управління та розподіл коштів, що сплачувалися як репарації. При цьому на БМР було покладено нову функцію –

сприяти співробітництву національних центробанків на міжнародному рівні [61, с.332].

У зв'язку із Великою депресією 1930-х років репараційні виплати були призупинені. Фінансова і банківська криза у Німеччині призвела до накладення мораторію на здійснення відповідних операцій у липні 1931 р. та їх повного скасування згідно з Лозаннською угодою 1932 р. За таких умов БМР діяльність була зосереджена на технічному співробітництві між центробанками держав-учасниць, зокрема щодо управління резервами, закордонних обмінних транзакцій, міжнародних поштових виплат, депозитів у золоті, угодах про обмін активами тощо. БМР перетворився на форум для регулярних зібрань керівників центробанків держав-учасниць та їх посадових осіб. Крім того, він почав функціонувати як міжнародний інформаційно-дослідницький центр у фінансовій сфері, акумулюючи світову фінансову та банківську статистику. Щорічні звіти, що готувалися фахівцями організації, стали провідними міжнародними публікаціями з проблем світової економіки [62].

Наприкінці 1930-х років функціонування БМР як правової форми міжнародної співпраці держав послаблювалося з огляду на об'єктивні світові політичні і воєнні чинники. Через оголошення війни державою-членом вказаної організації – Німеччиною – Франції та Сполученому Королівству, які також були її ключовими членами, скасування організації здавалося очевидним наслідком. Однак вищий керівний орган БМР (Рада керуючих) – ухвалила рішення про доцільність збереження такої міжнародної установи через наявний позитивний досвід та подальшу необхідність здійснення фінансового і монетарного реформування у повоєнний час. У зв'язку з цим БМР ухвалив декларацію про банківський нейтралітет, яка передбачала мораторій на здійснення усіх банківських операцій, що могли надати перевагу одній з воюючих сторін на шкоду іншій. При цьому БМР вдалося прилаштуватися до нових умов зростаючої воєнної напруги. У цей час він почав використовуватися як правовий механізм переведення золотих запасів європейських країн у більш безпечні США (зокрема,

з червня 1938 р. по червень 1940 р. більше 140 тон золота було переведено через БМР)[61, с. 333; 62].

Під час II Світової війни операції із підтримки національних центральних банків усіх держав-членів, у тому числі країнам-агресорам, продовжувалися здійснюватися. Саме через цю обставину часто критикується діяльність БМР. Більше того, найбільш дискусійним було його рішення, прийняте у березні 1939 р. Так, Національний Центральний Банк Чехословаччини звернувся про переведення частини золотих резервів, які зберігалися у МБР, на рахунок Німецького Центрального Банку (Рейхбанку). При цьому передаточний ордер був все ж виданий через кілька днів після заняття Праги німецькими військами, що в цілому можна розцінити як захід, несумісний із проголошеною ним політикою банківського нейтралітету.

Починаючи з 1940 р. обсяг банківських операцій БМР суттєво скоротився. Разом із тим, незважаючи на воєнні події, БМР продовжував виплачувати проценти за вкладами в Центральному Банку Німеччини на виконання своїх зобов'язань за облігаціями, випущеними у 1930-1931 рр. Більша частина таких виплат здійснювалася в золоті (обсягом близько 3,7 тон) [63]. Як з'ясувалося пізніше, Рейхбанк для цього використовував золоті злитки, награвовані в центральних банках на окупованих територіях, і переплавляв їх, щоб приховати їх походження.

У липні 1944 р. відбулася міжнародна Бреттон-Вудська конференція, у ході якої розглядалося питання подальшого функціонування міжнародної економічної системи. Було прийнято рішення про створення Світового Банку та Міжнародного Валютного Фонду з одночасним скасуванням БМР як такого, що втратив свою актуальність у нових світових господарських відносинах. Однак завдяки підтримці окремих впливових банкірів Європи, вказане рішення в частині ліквідації БМР було відхилено. Крім того, за умов крайньої необхідності стабілізувати світову фінансову систему, останній міг відіграти роль важливого інструмента для досягнення вказаного пріоритету.

Відтоді діяльність БМР була зосереджена, головним чином, на європейській монетарній і фінансовій сфері. Більше того, Банк навіть почав розширювати свої операції та посів місце важливої фінансової світової установи повоєнних часів та здійснив помітний вплив на відновлення економічної стабільності європейських країн. Так, БМР залучився до здійснення платежів за „планом Маршалла” (авт. – програма економічної допомоги Європі після Другої світової війни, яка запропонована в 1947 році держсекретарем США Джорджем К. Маршаллом), здійснював багатосторонні кліринги для Європейського розрахункового союзу, а згодом і в рамках Європейської валютної угоди.

Із 1960-х років БМР посів важливе місце у європейському валютному співробітництві держав у межах європейських інтеграційних організацій. За Договором про заснування Європейського Економічного Співтовариства 1957 р.[31] передбачалося здійснення тісної координації монетарних політик держав-членів. При цьому керівники національних центробанків держав-членів вирішили проводити регулярні зібрання саме в БМР, оскільки там періодично зустрічалися ще у передвоєнний час. Відтак з 1964 по 1993 рр. такі засідання проводилися у вказаному Банку, де й було засновано секретаріат. Європейський монетарний фонд кооперації (заснований 1973 р.) та Європейська монетарна система, в рамках якої було введено першу спільну грошову одиницю (ЕКЮ), що передувала євровалюті (діяла з 1979 р.), управлялися саме з Базелю, де БМР надавав технічну допомогу. Зокрема, БМР виконував роль агента приватної системи клірингових платежів і розрахунків в ЕКЮ при Банківській асоціації ЕКЮ. Крім того, у 1988-1989 рр. БМР як експерт залучився також до роботи над запровадженням Європейського монетарного союзу – нової форми економічної інтеграції, що була реалізована Маастрихтським Договором 1992 р. [64].

На сучасному етапі метою БМР є сприяння розвитку співробітництва між центральними банками, створення нових можливостей для міжнародних фінансових операцій, виконання функцій довіреної особи або агента при здійсненні міжнародних платіжних операцій держав-членів (ст. 3 Статуту БМР 1930 р.) [65]. Його основна діяльність зосереджена на забезпеченні кооперації

центральных банків держав-членів. Крім того, БМР здійснює широкий спектр фінансових послуг центральним банкам держав-членів: надає кредити, приймає депозити, виступає посередником або гарантом тощо. Отже, за роки свого існування БМР перетворився на провідний інформаційно-дослідницький центр з монетарних і фінансових проблем. Він збирає і публікує інформацію про стан на міжнародному ринку банківських і фінансових послуг, а також готує міжбанківську базу даних, доступ до якої мають центральні банки, що містить інформацію про діяльність центральних банків на зовнішніх валютних ринках та про стан цих ринків. БМР своєю діяльністю сприяє виконанню міжнародних фінансових угод, надаючи з цією метою посередницькі і довірчі послуги. При цьому він діє як фіскальний агент або банк-депозитарій з міжнародних угод про позики. Нині він є агентом щодо клірингових платежів у євро. Крім того, Банк виконує й інші важливі функції, наприклад, агента з гарантування повернення боргу [61, с. 336].

Доволі дискусійними є питання про статус Банку міжнародних розрахунків як класичної міжнародної організації за міжнародним правом. З однієї сторони, згідно зі статтями 1, 2 Статуту Банк міжнародних розрахунків є товариством з обмеженою відповідальністю з місцезнаходженням у м. Базель, Швейцарія [65]. З іншої сторони, його правовий статус врегульовано Конвенцією про Банк міжнародних розрахунків (складовою частиною якої є Засновницький договір Банку міжнародних розрахунків), укладеною між Бельгією, Великобританією, Італією, Німеччиною, Францією, Японією, з однієї сторони, та Швейцарією, з іншої сторони. Згідно з Конвенцією, Швейцарія зобов'язується імплементувати в національне законодавство Засновницький договір Банку міжнародних розрахунків за формою і текстом, що визначені Конвенцією, не вносити до нього зміни та не обмежувати його дію, крім як за згодою інших держав-учасниць Конвенції. Пунктами 6-10 Засновницького договору передбачено привілеї та імунітети Банку міжнародних розрахунків, зокрема звільнення від оподаткування, імунітет майна та коштів Банку як в часи миру, так під час війни, заборону

конфіскації, експропріації, запровадження будь-яких обмежень на імпорт або експорт золота та грошових валют [66, с. 145-146].

Науковцями висловлюються аргументи на користь наявності у Банку міжнародних розрахунків міжнародної правосуб'єктності та статусу міжнародної організації дослідники та звертають увагу на те, що Банком укладено міжнародні договори з рядом держав, зокрема: Договір про статус штаб-квартири Банку міжнародних розрахунків, укладений між Банком та Швейцарією в 1987 р., Договір про відкриття та статус представництва Банку міжнародних розрахунків в Гонконзі, укладений між Банком та Китаєм в 1998 р., Договір про відкриття та статус представництва Банку міжнародних розрахунків в Мексиці, укладений між Банком та Мексикою в 2001 р. Вищенаведеними договорами передбачено визнання приймаючою державою (відповідно, Швейцарією, Китаєм та Мексикою) міжнародної правосуб'єктності Банку міжнародних розрахунків та наявності у Банку статусу міжнародної організації [67, с. 50].

На офіційній інтернет-сторінці Банку міжнародних розрахунків безпосередньо зазначено про те, що Банк є міжнародною організацією, створеною на підставі міжнародного договору [24]. На сьогодні, БМР є однією з найстаріших міжнародних фінансових інституцій. При Банку міжнародних розрахунків в грудні 1974 р. було створено Базельський комітет з банківського нагляду. Найголовніший документ (стандарт), який вперше був розроблений та затверджений 12 вересня 2010 р. цим Комітетом БМР, є документ під загальною назвою „Базаль- III” (авт. – на зміну „Базаль-І”; „Базаль-ІІ”) [68]. Нові міжнародні стандарти були розроблені Базельським комітетом із банківського нагляду у складі комплексного пакету фундаментальних реформ міжнародної системи банківського регулювання і нагляду. Основною метою базельських стандартів є підвищення стійкості банків і захист прав споживачів фінансових послуг. Тому їх запровадження у національну практику є одним із шляхів відновлення стабільності української банківської системи [69, с. 224].

Науковці зазначають напрями змін, які мають бути проведені на основі „Базаль- III”, до них відносять:

– підвищення якості та розміру капіталу – в документі суттєво посилюються вимоги до структури та якості капітальної бази банку для підвищення здатності банків поглинати збитки як при нормальному, так і при ліквідаційному сценарії, забезпечення антициклічними механізмами: пропонуються нові мінімальні вимоги до власного капіталу та капіталу першого рівня, нові вимоги до капіталу першого та другого рівнів, поступовий відхід від різноманітних гібридних інструментів, перелік можливих вирахувань з капітальної бази;

– нові стандарти управління ліквідністю, підвищення покриття короткострокової ліквідності; „Базель III” визначає вимоги до ліквідності, стандарти ліквідності, мінімальні вимоги до ліквідності, систему моніторингових інструментів - підвищення стабільного довгострокового фінансування; „Базель III” вводить коефіцієнт „Net Stable Funding Ratio” (NSFR) для стимулювання та мотивування банків на залучення стабільних джерел фінансування власних операцій, а також з метою зниження залежності від короткострокового фінансування;

– повномасштабне охоплення ризиків та покриття ризиків – „Базель III” передбачає повне покриття ризиків, збільшуючи вимоги до капіталу на покриття ризиків, які недостатньо відображені у „Базелі II”, передбачає збільшення вимог до торгових портфелів банків, сек’юритизаційних операцій та угод з похідними цінними паперами;

– регулювання системних фінансових інститутів – „Базель III” вводить додаткові вимоги до рівня достатності капіталу системоутворюючих кредитних організацій для світової фінансової системи [70, с. 1].

БМР є авторитетною міжнародною організацією щодо регулювання та співробітництва у сфері кредитно-грошових та розрахункових правовідносин. Станом на 01.05.2018 р. учасниками та офіційними виконавцями документів (стандартів) Банку міжнародних розрахунків є центральні банки, посадові особи фінансового нагляду та органи монетарної політики 59 держав світу (за винятком України) та Європейського центрального банку. Перспектива України полягає у

набутті членства в БМР у найближчий термін, що, на нашу думку, зміцнить міжнародне становище нашої держави на міжнародній арені та буде сприяти забезпеченню стабільності фінансового сектору України.

Підсумовуючи можна сказати, що після закінчення Другої Світової війни, БМР посів місце важливої фінансової світової установи та здійснив помітний вплив на відновлення економічної стабільності європейських країн. На сучасному етапі БМР сприяє розвитку співробітництва між центральними банками, створенню нових можливостей для міжнародних фінансових операцій, виконанню функцій довіреної особи або агента при здійсненні міжнародних платіжних операцій держав-членів. Крім того, БМР здійснює широкий спектр фінансових послуг центральним банкам держав-членів: надає кредити, приймає депозити, виступає посередником або гарантом тощо.

Створений при Банку міжнародних розрахунків в грудні 1974 р. Базельський комітет з банківського нагляду, розробив найважливіший документ (стандарт), який має назву „Базель”. На сьогодні діє вже третя версія зазначеного стандарту „Базель-III”, який вперше був розроблений та затверджений 12 вересня 2010 р. Основною метою базельських стандартів є підвищення стійкості банків і захист прав споживачів фінансових послуг.

2.3. Особливості здійснення міжнародних розрахункових відносин за допомогою різних фінансових інструментів

Науковцями наголошується, що міжнародні розрахунки на відміну від внутрішніх регулюються не тільки національними нормативними і законодавчими актами, а ще й міжнародними законами, банківськими правилами і звичаями. Головна особливість міжнародних розрахунків полягає у тому, що вони здійснюються в різних валютах. З одного боку, на їх ефективність впливає динаміка валютних курсів, з іншого – нормальне функціонування міжнародних товарно-грошових відносин досягається лише за умови вільного обміну національної валюти на валюту інших країн, безперешкодного руху грошей. Таким чином, найефективніше включення тієї чи іншої країни в міжнародний

поділ праці та міжнародні валютні розрахунки можливе тільки на основі конвертованої валюти. Конвертованість валют немов розмиває національні кордони під час руху товарів, послуг, переміщення капіталу на світовому ринку [71, с. 221–222].

На думку доктора економічних наук, професора Дзюблюка О.В. „міжнародні розрахунки – це операції, пов’язані з платежами за грошовими вимогами та зобов’язаннями, що виникають у зв’язку з економічними, політичними і культурними відносинами між економічними суб’єктами різних країн. Діяльність банків у сфері міжнародних розрахунків, з одного боку, регулюється вітчизняним законодавством, а з іншого – визначається існуючою практикою, правилами та звичаями або закріплюється окремими міжнародними документами [72, с. 505]. Автор відмічає, що специфікою міжнародних розрахунків є те, що продаж товарів іноземному покупцю чи купівля товарів в іноземного продавця порівняно з торгівлею на внутрішньому ринку пов’язані з додатковими і підвищеними ризиками. Це зумовлено тим, що покупець має менше можливостей оцінювати надійність іноземного постачальника, ніж продавця у своїй країні, а при недотриманні умов угоди його можливості притягнути партнера до відповідальності також обмежені. Комерційні банки здійснюють міжнародні розрахунки за дорученням своїх клієнтів – підприємств і організацій-учасників зовнішньоекономічної діяльності у таких основних формах: банківський переказ, інкасо й акредитив [72, с. 505].

Хрестоматійно всі форми міжнародних розрахунків умовно поділяються на документарні та недокumentарні. Вичерпний перелік форм міжнародних розрахунків наданий нами у підрозділі 1.3 попереднього розділу даної випускної кваліфікаційної роботи. Вибір конкретної форми міжнародних розрахунків, за допомогою якої здійснюватимуться платежі за зовнішньоторговельним контрактом, визначається угодою сторін – партнерів по зовнішньоторговельній операції.

Науковцями зазначається, що в Україні найбільш широко використовуються такі форми міжнародних розрахунків як банківський переказ, авансовий платіж,

документарний акредитив, документарне інкасо та банківська гарантія. Натомість, такі форми, як розрахунки за відкритим рахунком, чеки та векселі, майже не використовуються українськими підприємствами що зумовлено низкою проблем, що виникають під час здійснення міжнародних розрахунків. Щодо розрахунків за відкритим рахунком, то вони використовуються лише під час ведення діяльності між іноземними компаніями та їх представництвами, дочірніми компаніями в Україні, філіалами і спільними підприємствами. На практиці це пов'язано з тим, що такі розрахунки можливі лише якщо компанія має контроль над своїм контрагентом в Україні [73, с. 72-73].

Все ж у розрахунках між країнами з розвинутою ринковою економікою переважають недокументарні форми розрахунків. Документарні поширені в розрахунках з країнами третього світу, а також з деякими країнами Східної Європи. Це пов'язано з тим, що документарні форми дають можливість значно зменшити ризики шахрайства, форс-мажорних обставин, неплатежу або непостачання товару. Вважається, що найбільш дешевою формою міжнародних розрахунків є авансові платежі. У міжнародній практиці розрахунків авансові платежі є найбільш вигідною формою для експортера. Аванс – це грошова сума або майнова цінність, яка передається покупцем продавцеві до відвантаження товару в рахунок виконання зобов'язань за контрактом. Згідно ч. 2, ст. 570 ЦК України „якщо не буде встановлено, що сума, сплачена в рахунок належних з боржника платежів, є завдатком, вона вважається авансом” [39]. З цього визначення можна зробити висновки, що, по-перше термін „аванс” і „завдаток” мають різне значення й рівень відповідальності як види забезпечення виконання зобов'язання, по-друге, враховуючі ч.1 коментованої статті „аванс” і „завдаток” можуть бути в грошовій і товарній (рухоме майно) формах. Товарна форма авансу передбачає передання імпортером експортеру сировинних матеріалів або комплектуючих, необхідних для виготовлення замовленого обладнання. Грошова форма авансу передбачає сплату покупцем узгодженої за контрактом суми в рахунок належних за договором платежів до відвантаження товару (надання послуги), а іноді навіть до початку виконання контракту.

- У світовій практиці розрахунків авансові платежі використовуються, якщо:
- продавець не впевнений у платоспроможності покупця;
 - економічна і політична ситуація в країні покупця нестабільна;
 - при поставці дорогого обладнання (кораблів, літаків), яке виготовлене за індивідуальним замовленням;
 - при поставках рідкісних дефіцитних товарів, а також товарів стратегічного призначення (ядерного палива, зброї);
 - у разі досить тривалих строків дії контракту [74, с.64-65].

Аванс може надаватися як у розмірі повної вартості контракту (замовлення), так і у вигляді частки, відповідного відсотка від неї. Для експортера найвигіднішим є авансовий платіж на загальну суму контракту або попередня оплата. У цьому разі експортер достатньо захищений від ризику того, що іноземний покупець відмовиться або буде неспроможним заплатити за товар, який йому вже відвантажений. Аванс на загальну суму контракту також означає, що експортер отримує у своє розпорядження вільні кошти, які він може використати на закупівлю сировини, виплату заробітної плати, технічне оснащення підприємства тощо. Більше того, попередня оплата звільняє постачальника від необхідності звертатися до банку за кредитом зі сплатою відсотків та інших витрат за користування ним.

З іншого боку, аванс, навіть у розмірі відповідного відсотка від суми контракту, слугує засобом забезпечення зобов'язань, прийнятих покупцем за контрактом. У разі відмови прийняти замовлений товар постачальник має право отриманий ним аванс використати на відшкодування збитків.

Від авансу необхідно відрізнити завдаток. Завдаток, як і аванс, видається в рахунок суми, яка вказана в договорі. У разі невиконання умов договору контрагентом, що дав завдаток, він втрачає повну суму завдатку. Якщо ж невиконання зобов'язань за контрактом виявиться з боку сторони, що отримала завдаток (експортер, покупець), то ця сторона зобов'язана повернути його у подвійному розмірі. Таким чином, завдаток не звільняє сторону, яка не виконала договір, від відшкодування збитків іншій стороні.

Оскільки авансовий платіж пов'язаний для покупця зі значним ризиком, при його використанні він часто вимагає виставлення на себе гарантії першокласного банку (гарантії повернення авансу або гарантії необхідного виконання контракту). У міжнародній практиці, особливо в країнах Західної Європи, авансові платежі і тим більш попередня оплата не користуються широкою популярністю. Все більша частина угод укладається на умовах розстрочки платежу. На відміну від європейських країн, в Україні авансові платежі застосовуються значно частіше [74, с. 68].

Значне місце в міжнародних розрахунках посідає форма, за якої платежі здійснюються через так званий відкритий рахунок. Використання цієї форми передбачає ведення партнерами один для одного відкритих рахунків, на яких обліковуються суми поточної заборгованості.

1. Після відвантаження товару і відправлення документів на адресу імпортера експортер заносить суму вартості вантажу на дебет відкритого на покупця рахунку. Імпортер здійснює такий самий запис у кредит рахунку експортера.

2. Після оплати товару експортер і імпортер роблять компенсуючі проведення. Таким чином, ця форма розрахунків передбачає ведення контрагентами великого обсягу роботи з обліку продажу.

Другою особливістю цієї форми розрахунків є те, що товаророзпорядчі документи надходять до імпортера прямо, минаючи банк, у зв'язку з чим весь контроль за своєчасністю платежів покладається на плечі учасників угоди, передусім експортера. Ще одна особливість цієї форми розрахунків полягає в тому, що рух товарів випереджає рух валютних коштів.

Розрахунки за відкритим рахунком найбільш вигідні для покупця, оскільки він здійснює оплату лише при отриманні/інспекції товару, тобто відсутній ризик не поставки товару (який не доставлено, або поставки товару неналежної якості), що існує при авансових розрахунках. Ця форма розрахунків рахується дешевою і характеризується відносною простотою виконання. Цим пояснюється її велика популярність при розрахунках між країнами ЄС. Навіть постачальники визнали

зручність торгівлі на умовах відкритого рахунку, особливо при тривалих ділових відносинах і поставках товару дрібними партіями.

Практика свідчить, що для досягнення більшої надійності платежу за відкритим рахунком експортери наполягають на виставленні на свою користь платіжних гарантій першокласних банків. Виставлення банківських гарантій при використанні таких форм розрахунків, як відкритий рахунок, авансовий платіж, інкасо – звичайна світова практика, і вимога про їх надання під час переговорів, як правило, приймається протилежною стороною без протидії.

Платежі у формі відкритого рахунку займають значне місце в торгівлі багатьох країн світу, особливо Західної Європи – до 60 % усіх платежів. Це пояснюється тим, що в 60-х роках на світовому ринку з'явився надлишок товарів, що привело до висновку: покупець завжди правий. Продавець повинен впроваджувати все більш пільгові умови продажу, серед яких чільне місце посідає платіж у формі відкритого рахунку. Більше того, у банківській і торговельній практиці низки країн, зокрема Великобританії, розрахунки в такій формі асоціюються з продажем у кредит, іншими словами, під ними розуміють розстрочку платежу [74, с. 69-71].

Найбільш поширена форма міжнародних розрахунків – акредитивна. Вона передбачає зобов'язання банку на прохання клієнта, який відкрив акредитив, здійснити оплату проти документів третій особі (бенефіціару), на користь якого цей акредитив і відкрито. Очевидно, що особливістю цієї форми є те, що вона має документарний характер. Тобто, акредитив може бути виконано банківською установою лише за умови представлення бенефіціаром (отримувачем коштів за зовнішньоторговельним контрактом) відповідних документів. Згідно Уніфікованих правил та звичаїв для документарних акредитивів (Uniform Customs and Practice for Documentary Credits) Публікації Міжнародної Торговельної Палати 2006 р. (набрав чинності 1 липня 2007 р.), № 600 (UCP 600) [75] такими документами можуть бути: морський (океанський) коносамент – ст. 23 UCP 600; безумовний морський транспортний документ – ст. 24 UCP 600; коносамент чартер-партії – ст. 25 UCP 600; транспортні документи при змішаних

перевезеннях – ст. 26 UCP 600; авіанакладна – ст. 27 UCP 600; транспортні документи на перевезення автомобільним, річковим та залізничним транспортом – ст. 28 UCP 600; кур'єрська та поштова квитанція – ст. 29 UCP 600; транспортний документ, виданий експедитором – ст. 30 UCP 600; страхові документи – ст. 34 UCP 600; комерційні рахунки – ст. 37 UCP 600; інші документи – ст. 38 UCP 600.

За оцінками фахівців, у практиці міжнародних розрахунків розрізняють такі основні форми акредитива:

- відкличний;
- безвідкличний;
- непідтверджений та підтверджений;
- непокритий та покритий.

Відкличний акредитив у будь-який час може бути змінений або анульований банком-емітентом за вказівкою сторони, яка дала наказ на відкриття акредитива навіть без попереднього повідомлення бенефіціара. Відкличний акредитив не утворює ніякого правового платіжного зобов'язання банку.

Безвідкличний акредитив дає бенефіціару високий ступінь гарантії того, що його поставки і послуги будуть оплачені, як тільки він виконає умови акредитива. Іншими словами, безвідкличний акредитив, якщо надані документи й додержані всі його умови, є твердим зобов'язанням платежу банку-емітента. Для змінення та анулювання умов безвідкличного акредитива обов'язково необхідна згода як бенефіціара, так і відповідальних банків.

При безвідкличному *непідтвердженому* акредитиві банк-кореспондент лише авізує бенефіціару відкриття акредитива. У цьому разі він не бере ніякого власного зобов'язання щодо платежу і, таким чином, не зобов'язаний його проводити по документах, які надані бенефіціаром, за свій рахунок.

При безвідкличному *підтвердженому* акредитиві банк-кореспондент підтверджує бенефіціару акредитив. Тим самим він зобов'язується здійснити платіж за документами, відповідними акредитиву і поданими в строк. Отже, у цьому разі бенефіціар поряд з зобов'язанням банку, що відкрив акредитив, має

юридично рівноцінне і самостійне зобов'язання банку-кореспондента здійснити платіж. Тому ступінь забезпечення платежу для нього істотно збільшується.

Непокритими вважаються такі акредитиви, які підтверджуються банками без попередньо зарезервованих ними коштів клієнтів на своїх рахунках для оплати товару (послуги) за акредитивом. Такі акредитиви використовуються тоді, коли банки довіряють один одному та своїм клієнтам, а ризики, пов'язані з переказуванням коштів, мінімальні.

Покритими вважаються акредитиви, при відкритті яких банк-емітент попередньо надає в розпорядження виконуючого банку валютні кошти (покриття), що належать імпортеру, на суму акредитива на термін дії зобов'язань банку-емітента з умовою можливості їх використання для платежів за акредитивом. Покриття може надаватися кількома способами:

- кредитуванням на суму акредитива кореспондентського рахунку виконуючого банку в банку-емітенті або іншому банку;
- наданням виконуючому банку права списати всю суму акредитива з рахунку банку-емітента, що ведеться в ньому;
- • відкриттям банком-емітентом страхових депозитів або депозитів покриття у виконуючому банку.

Використання покриття призводить до фактичного замороження коштів імпортера на період від відкриття акредитива до виплати коштів за ним. Але такий акредитив має найвищий ступінь гарантії оплати укладеного контракту. В акредитиві, що відкривається банком, має бути чітко вказано, яким способом (з покриттям чи без нього) він виконується[74, с. 86-89].

Другою документарною формою, яка використовується у міжнародних розрахунках, є інкасо. Вона вважається чисто банківською операцією, де клієнт-експортер (бенефіціар, продавець) доручає банку, який його обслуговує, отримати на основі розрахункових документів грошові кошти від імпортера (покупця) за відвантажені товари, виконані послуги. При виконанні такого доручення банк експортера зараховує ці кошти на відкритий рахунок клієнта в банку. Така форма міжнародних розрахунків застосовується коли експортер не хоче відвантажувати

товар за відкритим рахунком, але водночас не має страхування ризику через акредитив. Документарне інкасо вважається більш безпечною формою а ніж за відкритим рахунком, так як, перешкоджає покупцеві отримувати у свою власність товари, не сплативши чи не акцептувавши (погодившись сплачувати) вексель. Також, є принципова різниця між документарним інкасо та документарним акредитивом. За документарного акредитива банк, по суті в більшості випадків та форм, виступає гарантом оплати зовнішньоторгівельного контракту, а при документарному інкасо відповідальність банку зводиться здебільшого до переказування і вручення документів проти сплати чи акцепту векселя, але без гарантування оплати. Статтею 2, п. „с” та „d” „Уніфікованих правил по інкасо”, редакція 1995 р., Публікація МТП №550 [76] встановлено, що інкасо може бути двох видів:

- 1) „Чисте інкасо” – інкасо фінансових документів, які не супроводжуються комерційними документами (пункт „с”).
- 2) „Документарне інкасо” – інкасо фінансових документів, які супроводжуються комерційними документами або тільки комерційні документи (пункт „d”).

Пунктом „b”, ст. 2 „Уніфікованих правил по інкасо” (Публікація МТП №550) регламентовано, що треба рахувати під фінансовими документами (прості та переказні векселя, чеки та ін. подібні документи, які використовуються для отримання грошових платежів) та комерційними документами (рахунки, транспортні документи та інші подібні документи, які не є фінансовими) [76].

Однією з найскладніших форм міжнародних розрахунків, на нашу думку, є вексельна форма, яка передбачає безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання терміну певну суму грошей держателю векселя (векселедержателю). З юридичної точки зору, простий вексель є письмовим зобов'язанням боржника сплатити визначену суму грошей кредитору, а переказний вексель (тратта) є наказом боржникові (трасату) про сплату у визначений термін певної суми третій особі (ремітенту).

На міжнародному рівні вексельна форма розрахунків регламентована Женевською Конвенцією № 358, якою запроваджено „Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі” від 06.07.1930 р. [77]. Україна приєдналась до вексельної Женевської Конвенції у 1999 р., схваливши Закон України „Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі” [78]. У ст. 1 (переказні векселя) та ст. 75 (прості векселі) вказаного Уніфікованого закону чітко визначено, які елементи містить в собі переказний та простий вексель, а в окремих статтях визначено порядок справляння індосаменту (передаточного напису – ст. 11-20), акцепту (згоди – ст. 21-29), авалю (гарантії – ст. 30-32), строків платежу (ст. 33-37), умов платежу (ст. 38-42), позовної давності (три роки – ст. 70-71) та інших дій щодо векселів.

Національні правила здійснення операцій з векселями та виконання вексельних зобов'язань передбачено Законом України „Про обіг векселів в Україні” [79]. Складність та особливе значення у сфері правового регулювання вексельного обігу відіграє Закон України „Про цінні папери та фондовий ринок”[80], яким законодавцем вексель відносить до цінних паперів та наводить його визначення, різновиди, особливості видачі та обігу та ін. аспекти здійснення операції з векселями. Така різнобічність застосування векселів, проблеми фіктивності або неплатоспроможності векселедавця (трасата), доволі складна процедура опротестування векселів у нотаріуса, робить цей інструмент або форму розрахунків складним у використанні, а так, не такою популярною як банківський переказ.

Банківський переказ є найбільш розповсюдженою та недорогою формою міжнародних розрахунків. Така форма застосовується як під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, так і під час проведення внутрішніх (національних) розрахунків. Суть банківського переказу полягає у дорученні покупця (імпортера) банку, в якому він обслуговується і має поточний рахунок, сплатити відповідну суму за вказаними реквізитами на користь продавця (експортера). Як правило така оплата відбувається за допомогою платіжного

доручення та за двома видами: авансовий платіж та платіж за фактом відвантаження товару. Авансовий платіж є бажаним для експортера, оскільки платіж здійснюється за декілька днів до поставки товару і по своїй суті є кредитом експортеру. Платіж за фактом відвантаження товару надає перевагу імпортеру, оскільки він здійснюється після фактичної поставки та прийомки товарів (послуг).

Чекова форма міжнародних розрахунків є схожою за своєю суттю але різною за формою від банківського переказу. На міжнародному рівні вона регламентована „Одноманітним законом про чеки” [81], який схвалений на Женевській Конвенції 19.03.1931 р., де у ст. 1 визначено які елементи містить в собі чек: найменування „чек”, пропозиція сплатити, платник, місце платежу, дата та місце складання чеку, підпис чекодателя. В українському законодавстві в Постанові НБУ № 22 від 21.01.2004 р. присутнє визначення розрахункового чеку, як розрахункового документа, що „... містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку-емітенту, у якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів” [82], та його обороту присвячена глава 7 „Розрахунки із застосуванням розрахункових чеків”. Але треба відмітити, що в Україні з різних причин (традиції, шахрайства) чекова форма не така розповсюджена як у США, Канаді, Франції, і навіть в цих країнах поступово зменшується чеко оборот а на його зміну все більше приходять розрахунки за допомогою сучасних електронних платіжних систем, які без сумніву стають важливою частиною економічної і фінансової інфраструктури будь-якої цивілізованої країни.

Питання все більшого запровадження електронних розрахунків (пластикових, електронних карток, смарт-карток, безконтактні картки інтернет-банкінгу, телефонного банкінгу та ін. інструментів) це не тільки питання швидкості та зручності розрахунків, що також має велике значення, й питання прозорості та детінізації розрахунків, що, на нашу думку, є ключовим у подальшому розвитку нашої держави. Сучасний світ швидко нарощує розрахунки за допомогою платіжних карток. У окремих країн їх частка у загальних трансакціях (грошових переказах) невпинно зростає і ще шість років поспіль

стала найбільшою (Саудівська Аравія – 99 %; Китай – 71,7 %; Канада – 69,0 %; Індія – 66,6 %; Швеція – 59,3 %) [83, с. 16]. Крім цього, відомі платіжні компанії American Express, Master Card та Visa активно запроваджують безконтактні способи розрахунків, що дозволяє стандартизувати і забезпечити розвиток надійних інструментів, які можуть легко та ефективно використовуватися платниками та отримувачами, в т.ч. в національних та міжнародних розрахунках.

Підсумовуючи, слід зробити такі висновки, що у розрахунках між країнами з розвинутою ринковою економікою переважають недокументарні форми розрахунків. Документарні поширені в розрахунках з країнами третього світу, а також з деякими країнами Східної Європи. Західна Європа майже не використовує авансові платежі, натомість великою популярністю користуються розрахунки за допомогою відкритого рахунку, а завдяки чіткої правової регламентації, найбільш поширена форма міжнародних розрахунків – акредитивна.

Однією з найскладніших форм міжнародних розрахунків, і з правової та економічної точок зору, на думку автора, є вексельна форма міжнародних розрахунків. Розвиток інформаційних технологій виводить традиційні форми міжнародних розрахунків (банківський переказ, чек) на другорядні (допоміжні) позиції, а лідерами у сучасному світі розрахунків все більше і більше стають електронні розрахунки (пластикові, електронні картки, смарт-картки, безконтактні картки інтернет-банкінгу, телефонний банкінг та ін. інструменти електронних розрахунків).

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНО-ГРОШОВИХ ТА РОЗРАХУНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ ДЕРЖАВАХ

3.1. Основні засади грошово-кредитної політики та розрахункових відносин країн ЄС

Прагнення України стати членом європейського співтовариства ставить перед нашою державою ряд невідкладних задач, серед них, зближення законодавства в частині правового регулювання кредитно-грошових та розрахункових відносин з європейськими стандартами. Таке наближення повинно відбуватися на тлі політико-правової, соціально-культурної, інфраструктурної та фінансово-економічної інтеграції. Остання, безумовно буде скоригована на проведення Україною грошово-кредитної політики в рамках стандартів Базельського комітету та вимог Європейського центрального банку.

Кредитно-грошова політика, яка ставить задачі регулювання валютних резервів, банківської ліквідності, відсоткових ставок, зменшення коливань єдиної європейської валюти, без сумніву здійснює значний вплив на фінансову, економічну та соціальні сфери не тільки функціонування Європейського Союзу в цілому, а й кожної країни окремо. Головним елементом та основою правового регулювання монетарної політики центральних банків країн ЄС є Європейський центральний банк, який створений на основі ст. 8 „Договору про заснування Європейської Спільноти”, № 994_017, від 25.03.1957 р. (м. Рим, Італія) [31]. Центральний банк ЄС в основному переймається ціновою стабільністю, управлінням золотовалютними резервами, зростанням грошової маси та контролем банківських резервів. Кредитно-грошова політика ЄЦБ має на меті створити єдині умови для всіх країн ЄС, так як саме ЄЦБ є регулятором фінансових процесів та єдиним законним емітентом єдиної валюти країн-учасниць Єврозони.

На думку фахівців, грошово-кредитна політика європейського центрального банку є „... система економічних, правових та організаційних заходів, яка покликана підвищувати ефективність функціонування грошово-кредитної сфери Європейського Союзу та його країн-учасниць” [84, с. 10]. На основі Підрозділу 2 „Грошово-кредитна політика”, п. 1, ст. 105 „Договору про заснування Європейської Спільноти”, № 994_017, від 25.03.1957 р [31] та Підрозділу II „Цілі та завдання ЄСЦБ”, ст. 2 „Протоколу про статут Європейської системи центральних банків та Європейського Центрального Банку”, № 994_681, від 25.03.1957 р. [85] головною метою ЄЦБ є „підтримувати цінову стабільність”. Досягненню головної мети ЄЦБ підпорядковані цілі грошово-кредитної політики (див. табл. 3.1), а саме: забезпечення цінової стабільності, стабільності єдиної валюти; ефективне управління відсотковими ставками банківської системи; підтримка фінансової стабільності та ліквідності банківської системи країн ЄС.

Таблиця 3.1

Цілі та інструменти грошово-кредитної політики Європейського Центрального Банку

№	Назва категорії	Назва елемента категорії
1.	Цілі	1. Цінова стабільність, стабільність національної валюти 2. Ефективне управління відсотковими ставками 3. Підтримка фінансової стабільності та ліквідності банківської системи
2.	Елементи управління	1. Грошові агрегати 2. Довгострокові ставки 3. Інфляційні очікування
3.	Інструменти	1. Операції на відкритому ринку 2. Умови кредитів 3. Резервні вимоги 4. Відповідність цілям національних фондів

4.	Управлінські інструменти	1. Резервні агрегати (грошова база) 2. Короткострокові процентні ставки
----	--------------------------	--

Джерело: [84, с.11].

У ст. 105 „Договору про заснування Європейської Спільноти”, № 994_017, від 25.03.1957 р [31], європейський законодавець досягнення головної мети грошово-кредитної політики ЄЦБ (цінової стабільності) ставить в залежність від сприяння „загальним економічним політикам”, які закладені в ст. 2 зазначеного договору. Посилання до ст. 2 означає, що головна мета грошово-кредитної політики ЄЦБ здійснюється задля:

- створення спільного ринку;
- створення економічного та валютного союзу;
- гармонійного, збалансованого і стабільного розвитку економічної діяльності;
- високого рівня зайнятості й соціального захисту;
- рівності жінок і чоловіків;
- стабільного та безінфляційного зростання;
- високого рівня конкурентоспроможності й конвергенції економічних показників;
- високого рівня захисту й поліпшення стану довкілля;
- підвищення рівня та якості життя;
- економічної й соціальної згуртованості та солідарності держав-членів [31].

Саме ці завдання ставить перед собою ЄЦБ у ст. 2 „Договору про заснування Європейської Спільноти” (1957 р.)[31]. Пунктом 2, ст. 105 „Договору про заснування Європейської Спільноти” європейський законодавець визначає „засадничі завдання” ЄЦБ, до них відноситься: визначати та виконувати грошово-кредитну політику; провадити валютні операції; утримувати офіційні валютні резерви держав-членів та керувати ними. ЄЦБ повинен сприяти здійсненню компетентними органами розсудливого нагляду за діяльністю кредитних установ та стабільності фінансової системи (п. 5, ст. 105), за винятком страхових

організації (п. 6, ст.105). Також, на основі ст. 106 „Договору про заснування Європейської Спільноти” ЄЦБ має виключне право давати дозвіл на емісію банкнот та монет центральним банкам європейської спільноти або самостійно здійснювати їх емісію. Тільки випущені банкноти та монети за того порядку набувають статусу законного платіжного засобу в європейській спільноті. П. 2, статті 107 „Договору про заснування Європейської Спільноти” встановлює, що ЄЦБ та національні центральні банки є суб'єктами права (тобто мають правосуб'єктність) та уповноважені приймати рішення а також керівними органами ЄЦБ призначено – Керівну Раду ЄЦБ та Правління ЄЦБ (п. 3, ст. 107). Повноваження Керівної Ради ЄЦБ визначені у ст. 10 „Керівна Рада” „Протоколу про статут Європейської системи центральних банків та Європейського Центрального Банку”, № 994_681, від 25.03.1957 р. [85], а повноваження Правління в ст. 11 „Правління” зазначеного Протоколу.

„Договором про заснування Європейської Спільноти” (1957 р.) встановлено, що діяльність ЄЦБ та національних центральних банків повинна підпорядковуватися „Регламентам ЄЦБ” (п. 1-2, ст.110), які мають пряме, обов'язкове загальне застосування в усіх країнах-членах та потрібні для виконання завдань та мети ЄЦБ зазначених нами вище. Крім того, після ухвалення рішення Радою ЄЦБ та погодження з Європейським Парламентом, ЄЦБ уповноважений накладати штрафи чи періодичні грошові стягнення на підприємства за недотримання зобов'язань, що впливають з його регламентів та рішень (п. 3, ст. 110).

Підрозділом IV „Грошово-кредитні функції та операції ЄСЦБ”, ст. 18-19 „Протоколу про статут Європейської системи центральних банків та Європейського Центрального Банку”, № 994_681, від 25.03.1957 р., встановлено, що для досягнення цілей та виконання завдань, ЄЦБ та національні центральні банки країн-учасниць ЄС можуть:

1. „...Виконувати, у валютах Спільноти чи третіх країн, а також банківських металах, операції на фінансових ринках у формі безумовної купівлі-продажу

(негайної чи форвардної) чи з умовою викупу, брати та надавати позики, виражені у правах вимоги чи цінних паперах, що перебувають у вільному обігу”.

2. „...Провадити належно забезпечені кредитні операції з кредитними установами та іншими учасниками ринку”.

3. „...Вимагати, щоб кредитні установи, що провадять діяльність в державах-членах, тримали мінімальні резерви на рахунках ЄЦБ та національних центральних банків” [85].

Іншими словами, ЄЦБ та національним центральним банкам дозволено в межах своїх повноважень здійснювати операції на відкритому ринку (форвардні, ф’ючерсні, опціонні операції, операції з цінними паперами), кредитні операції та здійснювати управління резервами (включаючи накладення штрафних санкцій за недотримання приписів).

П. 1, ст. 21 „Протоколу про статут Європейської системи центральних банків та Європейського Центрального Банку”, № 994_681, від 25.03.1957 р. містить пряму норму, згідно з якою ЄЦБ та національним центральним банкам держав-членів „заборонено надавати кредити на покриття дефіциту чи будь-які інші кредити інституціям чи органам Спільноти, центральним урядам, регіональним, місцевим чи іншим публічним органам влади та органам, чия діяльність регулює публічне право, державним підприємствам держав-членів, а також купувати безпосередньо в них боргові документи” [85]. Разом з тим, ЄЦБ та національні центральні банки наділені стосовно органів державної, регіональної, місцевої влади, державних підприємств та кредитних установ функцією фіскальних агентів. Показово, що ця функція не розповсюджується на приватні кредитні установи й до публічних кредитних установ, діючих по правилам приватних (п. 2-3, ст. 21).

Стосовно діяльності розрахункових та платіжних систем на території Європейського Союзу законодавець у ст. 22 „Протоколу про статут Європейської системи центральних банків та Європейського Центрального Банку”, № 994_681, від 25.03.1957 р. встановлює, що „ЄЦБ та національні центральні банки можуть забезпечувати засоби, а ЄЦБ може видавати приписи, щоб гарантувати ефективні

та надійні розрахункові та платіжні системи в межах Спільноти та з третіми країнами” [85].

Таких приписів (регламентів, директив) на рівні Європейського Союзу налічується дуже багато. Наведемо регламенти (директиви), які є базовими документами та регулюють правила організації розрахунків та платіжної системи ЄС, а також норми із захисту прав споживачів (безпека і надійність здійснення безготівкових розрахунків), а саме:

– **Регламент ЄС № 924/2009** [86], який передбачає ліквідацію різниці між тарифами між транснаціональними й національними безготівковими розрахунками в євро, якщо сума разового платежу не перевищує 50 тис. євро. А від так, тарифи одного банку на безготівкові перекази в рамках ЄС повинні бути однаковими не залежно від країни отримувача, що, на нашу думку, є засобом протидії надмірним апетитам банків в межах Європейського Союзу. Під цей регламент підпадають усі електронні розрахунки, у тому числі міжбанківські розрахунки, одержання готівки за допомогою використання банкоматів (АТМ), платежі за допомогою дебетових і кредитних платіжних карт і грошові перекази.

– **Директива 2007/64/ЄС** [87] або Директива про платіжні послуги (Directive on Payment Services). Директива створила правове поле для утворення єдиного платіжного ринку (ЕРА) шляхом установлення єдиного набору правил для здійснення розрахункових (платіжних) послуг у ЄС. Важливим моментом в даній Директиві є принцип відкритості ринків платіжних систем окремих країн-членів ЄС, який спрямований на стимулювання конкуренції між платіжними системами як на ринку ЄС, так і на ринках окремих країн, що повинно поліпшити ефективність здійснення безготівкових платежів, зменшити витрати і сприяти встановленню справедливих ринкових цін на дані послуги. Також, ринок роздрібних безготівкових платежів буде відкритий для небанківських фінансових інституцій (системи переказу грошей, торговці й телекомунікаційні компанії), які отримають право здійснювати роздрібні безготівкові розрахунки. Окремо, в Директиві чітко виділені мінімальні стандарти по захисту прав споживачів безготівкових розрахункових (платіжних) послуг, які стосуються доступу до

інформації, швидкості здійснення платежів, надання мінімального рівня безпеки проведення операцій і забезпечення захисту від шахрайства при проведенні безготівкових розрахунків.

– **Регламент ЄС № 1781/2006** [88], який зобов'язує провайдера розрахункових (платіжних) послуг передавати інформацію про платника при проведенні платежу і інформувати компетентні органи про підозрілі операції з метою запобігання, оцінки й фіксації випадків відмивання грошей і фінансування тероризму.

– **Директива 2009/110/ЄС** [89] регулює відносно новий сегмент ринку електронних платежів – електронні гроші, а саме встановлює режим нагляду за установами, що випускають електронні гроші, який став обов'язковим для виконання та вступив у законну силу з 30 квітня 2011 р. Цілями встановлення законодавчого регулювання сфери електронних грошей визначені: створення нових інноваційних і безпечних послуг у сегменті електронних грошей; надання вільного доступу на ринок для нових компаній; стимулювання реальної конкуренції між учасниками ринку електронних грошей [86-89; 90, с. 47-48].

Підсумовуючі можна стверджувати, що основні засади грошово-кредитної політики країн ЄС направлені на досягнення певних завдань та цінностей, які перед собою ставить європейська спільнота. До таких завдань, в першу чергу, можна віднести: гармонійний, збалансований і стабільний розвиток економічної діяльності; високий рівень зайнятості й соціального захисту; підвищення рівня та якості життя; стабільне та безінфляційне зростання та інші завдання. Європейським законодавством встановлено, що головна мета грошово-кредитної політики ЄЦБ (цінова стабільність) повинна йти у фарватері виконання загальних економічних політик ЄС. Розрахункові відносини країн-членів Європейської Спільноти спираються на ряд регламентів, директив ЄС, якими гарантується: ефективність та надійність розрахункових та платіжних систем; ліквідацію різниці між тарифами між транснаціональними й національними безготівковими розрахунками в євро; встановлення єдиного набору правил для здійснення

розрахункових (платіжних) послуг; запобігання й фіксація випадків відмивання грошей і фінансування тероризму та інші дії й гарантії.

3.2. Основні засади грошово-кредитної політики та розрахункових відносин США та Японії

США. Термін „грошово-кредитна політика” (англ. monetary policy transmission) відноситься до дій, які здійснюють центральні банки, включаючи Федеральну резервну систему США (далі ФРС), що впливають на доступність та вартість грошей і кредиту для сприяння досягнення національних економічних цілей. Закон про Федеральну резервну систему США 1913 року, надав ФРС повноваження встановлювати на території США грошово-кредитну політику.

Глибоке фінансове потрясіння 2008-2009 рр. тимчасово паралізувало грошові ринки не тільки США, а й Європи. З того часу, грошово-кредитна політика США має в своєму арсеналі не тільки традиційні інструменти її проведення (підтримка окремих галузей та сегментів, помірне зростання грошової маси, передбачуваність процентних ставок та ін.) а й запровадження нетрадиційних інструментів (утримування процентної ставки на дуже низькому рівні, значні фінансові вливання у банківський сектор та ін.).

На думку экс-голови Ради НБУ (у 2014-2017 рр.) Буковинського С.А., „грошово-кредитна політика ФРС США у відхиленні від свого традиційного курсу пройшла цілий ряд етапів: від цільової підтримки окремих сегментів фінансового ринку, збільшення грошової маси через механізми «кількісного пом'якшення», фіксування процентних ставок на кілька років наперед, викупу довгострокових цінних паперів, відкритих часових інтервалів програм кількісного пом'якшення, оголошення, поряд з цільовим орієнтиром інфляції, граничного значення рівня безробіття, після досягнення яких можливе підвищення процентної ставки, до майже повної дискреції...”[91, с.24].

ФРС займає визначну роль у банківській системі США. ФРС відповідальна за здійснення грошово-кредитної політики, підтримання рівня ліквідності (забезпеченості достатнього рівня ресурсів), надійності та стабільності

банківської системи, бере участь у підтриманні та регулюванні платіжно-розрахункової системи країни, тобто виступає керуючим органом банківської системи. Але, ФРС це лише частина грошово-кредитної системи США, до її складу входять: Федеральні резервні і комерційні банки; експортно-імпорتنний банк США; позиково-ощадні асоціації; взаємо-ощадні банки; кредитні союзи; державні і контрольовані державою кредитні установи; компанії по страхуванню життя і майна; інвестиційні компанії; інвестиційні банки; дилерські і брокерські компанії; фінансові компанії; пенсійні фонди корпорацій; фондові біржи.

Функції центрального банку США виконують 12 федеральних резервних банків, які входять до ФРС та функціонують з грудня 1913 р. Згідно з Федеральним резервним актом (The Federal Reserve Act of 1913), який підписаний Президентом США Вудро Вільсоном 23 грудня 1913 р. – територія США була розділена на 12 округів. Кордони федеральних резервних округів не співпадають з кордонами штатів. Кожний з 12 округів (Нью-Йорк, Бостон, Філадельфія, Клівленд, Річмонд, Атланта, Чикаго, Сент-Луїс, Мінеаполіс, Канзас-Сіті, Даллас і Сан-Франциско) обслуговується федеральним резервним банком (або його філіями) даного округу.

В організаційній структурі ФРС США існують:

1. Рада Керуючих.
2. Федеральний комітет з відкритого ринку.
3. Федеральна консультативна рада.
4. Дванадцять федеральних резервних банків і комерційні банки (члени ФРС) (не всі комерційні банки США є членами ФРС).

Останні, Федеральна консультативна рада ФРС, дванадцять федеральних резервних банків та комерційні банки, не є в певному сенсі суб'єктам грошово-кредитної політики США, а являються її об'єктами. Вищим адміністративним органом є Рада Керуючих ФРС, яка включає 7 осіб, що призначаються Президентом США (за згодою Конгресу США). Рада Керуючих здійснює керівництво операціями системи на всіх етапах і у всіх сферах, регламентує і контролює діяльність резервних банків, приймає рішення про відкриття їх

філіалів у США і за кордоном. Також, Рада Керуючих ФРС має певні повноваження в області грошово-кредитної політики, а зокрема:

- затверджує ставки по переобліку векселів, які встановлюються федеральними резервними банками;
- визначає політику по операціям з цінними паперами;
- змінює в установлених законом межах норми обов'язкових резервів банків [92, с. 44].

Федеральний комітет з відкритого ринку (англ. Federal Open Market Committee, FOMC) складається з 12 членів та приймає рішення про зміну основної відсоткової ставки в США. Комітет проводить 8 засідань на рік з питання розгляду основних відсоткових ставок в США. Останнє засідання FOMC відбулося 21.03.2018 р., на якому рівень відсоткової (облікової) ставки ФРС (Federal Funds Rate) було затверджено на рівні 1,75 %. До компетенції FOMC входить розгляд економічних і фінансових умов, визначення поточної грошово-кредитної політики, оцінювання ризиків при досягненні своїх довгострокових цілей (стабільності цін та стійкого економічного зростання) [93].

Особливості функціонування ФРС США як центрального банку цієї країни обумовлюються передусім роллю долара як провідної міжнародної резервної валюти, а тому монетарна політика ФРС визначає по суті головні тенденції розвитку усієї світової економіки. Водночас ФРС США як центральний банк відповідно до законодавства має головними цілями своєї монетарної політики забезпечення цінової стабільності та максимальної зайнятості, тобто йдеться про цілі, що відображають саме внутрішні аспекти економічного розвитку. При цьому операційна незалежність ФРС, що має ізолювати монетарну політику від впливу короткострокових політичних цілей, забезпечує якраз неможливість використання урядом емісійних засобів центрального банку для фінансування бюджетного дефіциту і дає змогу ухвалювати поточні рішення з урахуванням довгострокової перспективи, оскільки цілі стосовно інфляції і зайнятості повинні виконуватися завжди, а не тільки у якийсь окремий період [94, с. 4].

У відповідності до оприлюдненого офіційного звіту про грошово-кредитну політику, який був представлений 23 лютого 2018 р. ФРС на розсуд Конгресу США, монетарна політика повинна підпорядковуватися трьом ключовим принципам:

1. Грошово-кредитна політика ФРС повинна реагувати передбачуваним способом на зміни економічних умов.
2. Грошово-кредитна політика ФРС повинна бути стримуючою по відношенню до зростання інфляції та безробіття, і навпаки, стимулюючою по відношенню до інфляції „небажаного рівня” та низької зайнятості.
3. Відсоткова ставка ФРС, як один з головних інструментів грошово-кредитної політики ФРС, повинна бути спрямована або на підвищення інфляції, або на її зниження [93].

ФРС функціонує як незалежний орган Федерального Уряду США та робочий орган Конгресу США. Формально Президент США призначає членів Ради Керуючих ФРС, але це відбувається тільки за згодою Сенату США. Окрім Конгресу США, ФРС не перед ким не звітує, включаючи органи виконавчої влади. Відомі випадки, коли в Конгресі США відбуваються слухання, щодо втручання представників виконавчої влади в незалежну діяльність ФРС.

Формально нагляд за діяльністю платіжно-розрахункових систем у США здійснюється не на федеральному рівні, а делегується штатам. У більшості штатів США послуги з переказу грошей регулюються й ліцензуються, але вимоги суттєво відрізняються. Водночас федеральне законодавство визначає умови надання банківських послуг, у тому числі й з випуску й прийманні кредитних і платіжних карт. ФРС надає низку послуг по розрахункам і платіжним системам, а також регулює ряд аспектів по їхній діяльності [90, с. 50].

Підсумовуючі можна сказати, що ФРС США при здійсненні грошово-кредитної політики контролює три інструменти: операції на відкритому ринку, відсоткову (облікову) ставку та резервні вимоги. Рада Керуючих ФРС несе відповідальність за відсоткову (облікову) ставку та резерви, а Федеральний комітет з відкритого ринку ФРС відповідальний за проведення операцій на

відкритому ринку. Діяльність ФРС є незалежною від втручання у свою діяльність представників виконавчої влади США.

Японія. Грошово-кредитна система Японії складається з Центрального Банку (Bank of Japan), державних і цілої низки приватних фінансових інститутів. Група державних і приватних фінансових установ включає міські банки, трастові банки, великі регіональні банки, середні і дрібні регіональні банки. Очолює грошово-кредитну систему Японії – Центральный Банк Японії (далі – Банк Японії), який утворений в 1882 році. Він відіграє особливу роль в банківській системі Японії, управляє всіма банками країни. Разом з Міністерством фінансів і Федерацією економічних організацій він здійснює грошово-кредитне регулювання в країні.

Правовою основою діяльності сучасного Центрального банку Японії є закон 1942 року, який поставив його під жорсткий урядовий контроль і дав міністру фінансів право змінювати його політику. Тобто, банк Японії, на відміну від ФРС США, не має незалежність від виконавчої влади. У 1949 році був створений Політичний комітет (Комітет з вироблення політики). Він став тим новим органом, який визначав вищі інтереси держави у фінансовій та грошово – кредитній сферах. На думку науковців, Банк Японії вирішує три основні завдання. По-перше, він формує курс національної валюти, регулюючи обсяг знаходиться в обігу грошової маси, підтримуючи в стабільному стані вартість єни всередині країни і за кордоном. По-друге, регулює грошовий обіг, встановлюючи процентну ставку. По-третє, це банк, який вирішує завдання підтримки стабільності фінансової системи країни і її сталого економічного розвитку [95, с. 626-628].

На основі ст. 1, діючого на даний момент „Закону Банка Японії”, № 89, 1995 року „...центральный банк Японії, прагне випускати банкноти та координувати валюту і фінанси...має намір забезпечити безперербійне регулювання між банками та іншими фінансовими установами”[96]. Ст. 2 цього закону встановлено, що коректування грошово-кредитної політики повинно „...сприяти стійкому зростанню національної економіки шляхом стабілізації цін”,

що можливе за „...поважання автономії та забезпечення прозорості” діяльності Банку Японії.

Ст. 19, „Закону Банка Японії”, № 89, 1995 року регламентує, що засідання (зустрічі), наради які відбуваються в Банку Японії з приводу проведення грошово-кредитної політики, повинні проходити за участі „...міністра, який відповідає за економічну та фіскальну політику..., міністра фінансів...або посадових осіб, призначених міністром фінансів, посадовими особами Апарату Кабінету Міністрів або міністром економічної та фіскальної політики”[96]. Крім цього, переліченим посадовим особам нормами цієї статті дозволено надавати на таких зборах пропозиції щодо проведення грошово-кредитної політики, та навіть відкладати розгляд питання до наступного засідання. Що, на нашу думку, говорить частково про порушення принципу автономності Банку Японії, зазначеного у ст. 2 „Закону Банка Японії”, але робить неможливим прийняття будь-яких рішень, які б не відповідали завданням та цілям Уряду Японії.

У рамках програми реформ, оголошеної прем'єр-міністром Японії Сіндзо Абе, що дістала назву „абеноміка”, Банком Японії прийнято нову, більш амбіційну мету щодо підвищення інфляції в країні і запроваджено масштабну програму кількісного монетарного стимулювання. Японія здійснює масштабні інтервенції на валютному ринку для запобігання надмірному зміцненню своєї національної валюти [91, с.25].

У відповідності до протоколу останньої наради Банку Японії з питань грошово-кредитної політики від 27.04.2018 р. „Про безпосереднє управління грошово-кредитною політикою” [97], головний банківський регулятор Японії ставить наступні орієнтири у своїй грошово-кредитній політиці:

- проводити коректування фінансового ринку, шляхом контролю за відсотковими ставками;
- утримувати відсоткову (облікову) ставку на від'ємному значенні (на рівні 0,1 %);
- придбання довгострокових державних облігацій на суму біля 80 трлн. єн на рік (авт. приблизно 722,8 млрд доларів США), з метою утримання низької

відсоткової ставки державних облігацій (на 10 років) та наближення її значення до нуля відсотків.

- придбання інших активів та корпоративних облігацій, крім довгострокових державних облігацій, з підтримкою балансу зазначених активів у портфелі Банку Японії на рівні від 2,2 до 3,2 трлн. єн (або від 20 до 29 млрд доларів США);
- досягнення цінової стабільності, щорічного підвищення індексу споживчих цін (за виключенням свіжих продуктів) у межах 2 %;
- продовжувати політику розширення грошової бази, для створення сприятливих економічних, цінових та фінансових умов;
- продовжувати якісно та кількісно „пом’якшувати” грошово-кредитну політику, що виражається у придбанні довгострокових державних облігацій в діапазоні більше 10 років, з метою зниження відсоткової ставки [97].

У жовтні 2017 року Банк Японії випустив брошуру під назвою „Банк Японії: функції та організація”, в якій зазначається, що грошово-кредитна політика проводиться з метою „...стабілізації цін та стабілізації фінансової системи...здорового розвитку національної економіки”[98]. Грошово-кредитна політика може бути націлена на зниження або підвищення реальних відсоткових ставок. Політика зниження відсоткових ставок Банку Японії дозволяє фінансовим установам залучати більш дешеві гроші та стимулює до зниження кредитних відсоткових ставок для приватних компаній та приватних осіб. Така політика призводить до поживлення операцій на відкритому ринку (ринок цінних паперів), в якому приймає участь і сам Банк Японії, шляхом купівлі довгострокових державних облігацій. Тим самим, додаткові гроші попадають на фінансовий ринок, впливаючи на зниження відсоткових ставок. Окрім цього, зазначається в брошурі, грошово-кредитна політика може бути направлена на стримування економічної активності, для усунення „перегріву економіки”, яка має назву – „політика жорсткості” [98]. Така політика буде стимулювати підвищення відсоткових ставок, включаючи відсоткові ставки за кредитами юридичних та фізичних осіб.

Викладене дозволяє нам зробити висновки про те, що грошово-кредитна політика США та Японії мають спільні риси. В першу чергу схожість проявляється у завданнях даних політик, це насамперед: 1) адекватна реакція на можливі економічні зміни (економічні умови); 2) намагання тримати низькими відсоткові ставки, що стимулює операції на відкритому ринку (ринку цінних паперів); 3) досягнення низьких темпів інфляції (індексу споживчих цін). Окрім схожості грошово-кредитних політик США та Японії, вони мають і певні розбіжності. Так, грошово-кредитна політика США передбачає одним із додаткових завдань – подолання безробіття, натомість, „пом’якшувати” грошово-кредитну політику найближче десятиліття збирається Банк Японія. Різні підходи в країнах щодо автономності або незалежності центральних банків. Так у США, юридично не дозволено органам виконавчої влади втручатися в діяльність ФРС, а Банку Японії, навпаки, заборонено приймати рішення щодо проведення грошово-кредитної політики без узгодження с представниками Уряду Японії.

3.3. Основні засади грошово-кредитної політики та розрахункових відносин України

Ст. 100 Конституції України закріплює положення про те, що „Рада Національного банку України розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням. Правовий статус Ради Національного банку України визначається законом”[99]. Звертає увагу те, що Рада НБУ тільки „розробляє” та „здійснює контроль” грошово-кредитної політики, але не має обов’язку відповідати за невиконання або невдалу грошово-кредитну політику. Крім того, ст. 24, розділу IV „Грошово-кредитна політика”, Закону „Про Національний банк України” у 2015 р. доповнена поправкою [100], яка визначає, що „Рада Національного банку розробляє Основні засади грошово-кредитної політики на підставі пропозицій, наданих Правлінням Національного банку”, використовуючи „...макроекономічні показники, розраховані Кабінетом Міністрів України та Національним банком України, а також іншу необхідну інформацію” [43]. Це означає, що з червня 2015 р. Рада НБУ не може самостійно

розробляти засади грошово-кредитної політики, а тільки на підставі „пропозицій” Правління НБУ та розрахованих макропоказників Кабінетом Міністрів України та НБУ.

Ст. 25, Закону „Про Національний банк України” визначає дев’ять основних засобів та методів проведення грошово-кредитної політики, до них відносять:

- 1) визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для банків;
- 2) процентну політику;
- 3) рефінансування банків;
- 4) управління золотовалютними резервами;
- 5) операції з цінними паперами (крім цінних паперів, що підтверджують корпоративні права), у тому числі з казначейськими зобов'язаннями, на відкритому ринку;
- 6) регулювання імпорту та експорту капіталу;
- 7) запровадження на строк до шести місяців вимоги щодо обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті;
- 8) зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів;
- 9) емісію власних боргових зобов'язань та операції з ними [43].

Абзац 1, ст. 24, Закону „Про Національний банк України” встановлює, що Основні засади грошово-кредитної політики повинні бути спрямовані на „...досягнення цілей Національного банку, визначених статтею 6 цього Закону”[43]. Аналіз ст. 6 доводить, що грошово-кредитна політика НБУ має підпорядковуватися цілям, які включають:

- забезпечення стабільності грошової одиниці України;
- досягнення та підтримки цінової стабільності в державі;
- сприяння фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської системи;
- сприяння додержанню стійких темпів економічного зростання;
- підтримка економічної політики Кабінету Міністрів України [43].

Основні положення щодо грошово-кредитної політики визначено у Конституції України (ст. 99) та розділі IV Закону України „Про Національний

банк України” (ст. 24 – 31), конкретизовано і розвинуто в ряді актів чинного законодавства. Головний зміст конституційних і законодавчих норм становлять визначення грошово-кредитної політики, системне закріплення її засобів і методів та інші важливі положення. У 2010 р. в Законі України „Про Національний банк України”, у ст. 1 з’явилося нормативно-правове визначення грошово-кредитної політики, як „комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України через використання визначених цим Законом засобів та методів” [43]. Треба зазначити, що в Законі України „Про Національний банк України” в редакції 1999 року аналогічне визначення було надане, як „комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, направлених на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу”.

Сфера грошово-кредитної політики саме є однією із тих сфер, де чітко проявляється регулююча роль держави у розвитку дворівневої банківської системи зі сторони її вищого рівня - Національного банку України. Закон України „Про Національний банк України”[43] та Закон України „Про банки і банківську діяльність” містять в собі положення про застосування як адміністративних, так і ринкових методів реалізації грошово-кредитної політики. Серед засобів і методів грошово-кредитної політики, визначених ст. 25 Закону України „Про Національний банк України”, є засоби адміністративно-правового типу регулювання, але є і засоби, що передбачають виникнення відносин цивільно-правового характеру. Однак варто розглянути їх суть і зміст, щоб зрозуміти, що вони підкріплюються засобами економічного характеру, що не означає юридичний обов’язок, але свідчить про те, що для банків виникає необхідність економічного порядку здійснення певних дій, тобто вимушеної поведінки.

Відповідно до Закону України „Про Національний банк України” під час виконання своєї основної функції (забезпечення стабільності грошової одиниці України) Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Основні засади грошово-кредитної

політики на 2018 рік та середньострокову перспективу (схвалені рішенням Ради Національного банку України від 12 вересня 2017 року) передбачають, що „...низька і стабільна інфляція є головним внеском у збалансований фінансовий розвиток держави та в стає економічне зростання, який може бути забезпечений центральним банком”[101].

На думку головного монетарного регулятора України, формування низькоінфляційних очікувань є одним з ключових елементів поліпшення макроекономічного середовища та нарощення економічного потенціалу України. Середньострокова ціль щодо інфляції (приріст індексу споживчих цін у річному вимірі) встановлена у цьому програмному документі „...на рівні 5 % з допустимим діапазоном відхилень ± 1 п. п. і досягатиметься протягом 2018 – 2020 років”[101].

Треба відмітити, що у 2015 р. НБУ запропонував середньострокову грошово-кредитну політику під назвою „Стратегія монетарної політика на 2016-2020 роки” [102]. Цим програмним документом зазначається, що в Україні необхідна модернізація підходу до розробки Основних засад грошово-кредитної політики, так як існуючий підхід має ряд недоліків, а саме: відсутність чітких та незмінних цілей; відсутність стратегічних підходів до монетарної політики; відсутність єдиного програмного документу; складність комунікації; перевантаженість та дублювання інформації. Натомість, пропонується запровадження „режиму інфляційного тергетування” (англ. inflation targeting) або скорочено „режиму ІТ”. Термін „таргетування” або „таргет” означає „проголошене значення офіційного показника інфляції” [103]. На думку розробників зазначеного документу, „режим ІТ” забезпечить низьку та стабільну інфляцію в країні, знизить ризики бізнес-середовища, підвищить довіру до гривні, буде сприяти низьким номінальним відсотковим ставкам та адекватності оцінки ризиків. Але, мабуть головне що в цьому документі зазначено, це те, що такий режим передбачає „вільне плавання” національної грошової одиниці. Іншими словами, НБУ при здійсненні такої монетарної політики опікується інфляцією в країні, і жодним чином не відповідає за коливання обмінного курсу гривні до

долара США, євро та інших валют. Звичайно, що оцінку такого програмного документа на його життєздатність повинні дати провідні економісти да і саме життя, але, на нашу думку, імпортозалежність та величезні зовнішні запозичення економіки України навряд чи зможуть витримати великих коливань національної валюти у „вільному плаванні”, що може обернутися для України великими негараздами, включаючи втрату незалежності.

Події останньої світової економічної та фінансової кризи довели, що цінова стабільність є необхідною, але недостатньою умовою досягнення стратегічних цілей економічного розвитку. З огляду на це та відповідно до законодавства України грошово-кредитна політика також спрямовуватиметься на сприяння стабільності банківської системи (як ключової умови забезпечення фінансової стабільності в державі) та підтримку економічної політики Кабінету Міністрів України, спрямованої на економічне зростання. Національний банк в межах своїх можливостей сприятиме зростанню обсягів кредитування реального сектору економіки. Необхідність досягнення цих цілей не може вступати у протиріччя із головною метою грошово-кредитної політики. А успішність роботи Національного банку визначатиметься в комплексі із результативністю заходів економічної та фінансової політики Уряду на підставі критеріїв, що містяться в прогнозних і програмних документах економічного та соціального розвитку.

Розрахункові відносини в Україні, які в тому числі можуть проводитися на міжнародному рівні, ґрунтуються на Інструкції „Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті” (далі – Інструкція № 22), яка затверджена Постановою Правління НБУ № 22, від 21.01.2004 р. [104]. Розрахунки за допомогою готівкових коштів в нашій випускній кваліфікаційній роботі не розглядаються, так як розрахунки готівкою майже відсутні у офіційних розрахунках між суб'єктами господарювання різних країн та являються більш предметом розгляду внутрішніх, національних розрахункових правовідносин.

Глава 1 „Загальні положення”, Інструкції № 22 надає визначення безготівкових розрахунків, як – „перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за

дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді” [104].

Під час здійснення розрахунків можуть застосовуватись розрахункові документи на паперових носіях та в електронному вигляді. Нормами цієї Інструкції передбачено форми та види інструментів безготівкових розрахунків, які можуть бути застосовані в Україні, до них відносяться:

1. Розрахунки за допомогою платіжних доручень (Глава 3, Інструкція № 22).
2. Розрахунки за допомогою платіжних вимог-доручень (Глава 4, Інструкція № 22).
3. Примусове списання коштів (у відповідності до ст. 1071 ЦК У країни), які можуть бути списані з рахунку клієнта без його доручення на підставі рішення суду, а також у випадках, установлених законом (Глава 5, Інструкція № 22).
4. Договірною списання за дорученням платника з його рахунку (Глава 6, Інструкція № 22).
5. Розрахунки із застосуванням розрахункових чеків (Глава 7, Інструкція № 22). Ст. 7.1 забороняє чеки сплачувати готівковими коштами а лише за допомогою безготівкових перерахувань з рахунку чекодавця на рахунок отримувача коштів.
6. Розрахунки під час здійснення заліку взаємної заборгованості (Глава 8, Інструкція № 22).
7. Меморіальний ордер (Стаття 1.13, Інструкція № 22).
8. Інкасового доручення (розпорядження) (Стаття 1.13, Інструкція № 22).

Показово, що такі форми міжнародних розрахунків, як вексель та акредитив (які нами описані в підрозділі 2.3) законодавцем в Інструкції № 22 не регламентовані. Натомість, для акредитивної форми розрахунків діє окреме „Положення про порядок здійснення банками операцій за акредитивами” НБУ, затверджене Постановою Правління НБУ № 514, від 03.12.2003 р. [105] а для

вексельна форма розрахунків регламентована Законом України „Про обіг векселів в Україні”, № 2374-III, від 05.04.2001 р. [106].

Окрім традиційних форм та видів безготівкових розрахунків наша держава запроваджує нові форми, які йдуть разом с технічним (електронним) прогресом. Так, Глава 10 „Розрахунки за допомогою систем дистанційного обслуговування”, Інструкції № 22 передбачає такі види дистанційного обслуговування:

- за допомогою систем „клієнт - банк”;
- „клієнт - Інтернет - банк”;
- „телефонний банкінг”;
- „миттєва безконтактна оплата”;
- та інші системи дистанційного обслуговування.

Треба зазначити, що миттєва безконтактна оплата, як форма дистанційних розрахунків, запроваджена у жовтні 2017 року. Згідно абзацу 2, ст. 10.4 Інструкції № 22, дистанційне обслуговування рахунку за допомогою системи „миттєва безконтактна оплата” регулюється нормативно-правовим актом Національного банку України з питань здійснення операцій, ініційованих із використанням електронних платіжних засобів [104].

Підсумовуючи можна сказати, що грошово-кредитна політика НБУ має підпорядковуватися цілям, які визначені в Конституції України (ст. 99) та вимогам Закону України „Про Національний банк України” (ст. 6), до них відносяться: забезпечення стабільності грошової одиниці України; досягнення та підтримки цінової стабільності в державі; сприяння фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської системи; сприяння додержанню стійких темпів економічного зростання; підтримка економічної політики Кабінету Міністрів України.

Законодавство України щодо безготівкових розрахункових відносин, регламентує традиційні форми безготівкових розрахунків (платіжне доручення, розрахунковий чек, платіжне вимога-доручення та інші) та нові форми (телефонний банкінг, миттєва безконтактна оплата та інші). Такі форми розрахунків як акредитив та вексельна форма розрахунків, які одночасно

являються і формами міжнародних розрахунків, регламентовані окремими законами та підзаконними актами України.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Викладене в даній випускній кваліфікаційній роботі дозволяє нам зробити слідуєчі висновки:

1. Розвиток правових механізмів міжнародно-правового регулювання кредитно-грошових та розрахункових відносин відбувався поступово за певних історичних етапів (від античної доби і раннього середньовіччя – до сучасності). Сучасний етап розвитку міжнародних кредитно-грошових та розрахункових правовідносин умовно розпочався з часу прийняття рішення про створення наддержавного органу регулювання кредитно-грошових та розрахункових відносин – Міжнародного валютного фонду (1944 р.). Створення МВФ стало поштовхом для створення п'яти організацій групи Світового банку (МБРР, МФК МАР, МЦУІС, БАГІ) та „нової хвилі” роботи Банку міжнародних розрахунків (БМР).

2. В міжнародному праві національні гроші набувають статусу „валюти” або „валютних цінностей”. Через відсутність в наукових працях та міжнародних правових документах визначення поняття „міжнародні кредитно-грошові відносини”, тлумачення даного поняття було нами проведено на основі господарського, цивільного, банківського національного законодавства в частині понять „кредит”, „гроші” та „відносини”. Крім того, наукового обґрунтування щодо визначення поняття „міжнародних розрахункових правовідносин” в дослідженнях українських авторів майже не існує, разом з тим зустрічаються визначення поняття „розрахункових правовідносин”, що стало підставою для спроби сформулювати нашу власну позицію щодо поняття „міжнародні розрахункові правовідносини”.

3. Міжнародні розрахункові правовідносини найбільше пов'язані із фінансовим правом, а особливо з банківськими правилами і звичаями, так як законодавець статус міжнародних розрахункових операцій визначає у статті 344 Господарському Кодексі України, главі 35 „Особливості правового

регулювання фінансової діяльності”, § 1 „Фінанси і банківська діяльність”. Разом з тим, на наше переконання, міжнародні розрахункові правовідносини в окремих складових можуть стати джерелом виникнення цивільних зобов'язань і цивільного права, а також комерційного (торгового) або бізнесового права.

4. Дослідження доводить, що МВФ являється однією з найвпливовіших міжнародних організацій в економічній сфері. Місія МВФ полягає в забезпеченні стабільності міжнародної валютної системи – системи валютних курсів та міжнародних розрахунків, вирішенні глобальних проблем в міжнародній валютно-фінансовій сфері. МВФ є постійно діючим міжнародним органом; створений державами на основі міждержавної угоди, яка одночасно є його Статутом. За час існування МВФ (майже 74 роки) статут доповнювався лише сім разів. Головні цілі МВФ визначені у Статуті МВФ, до них відноситься: сприяння розвитку міжнародному співробітництву в валютно-фінансовій сфері; сприяння розширенню та збалансованому зростанню міжнародної торгівлі; сприяння стабільності валют; здійснення допомоги в створенні багатосторонньої системи за поточними операціями між країнами-учасницями; усунення валютних обмежень; сприяння виправленню диспропорцій платіжних балансів; скорочення тривалості та масштабів порушень рівноваги зовнішніх платіжних балансів держав-членів.

Найбільшу квоту в МВФ мають наступні п'ять країн: 1) США – 82994,2 млн СПЗ (17,41 %); 2) Японія – 30820,5 млн СПЗ (6,46 %); 3) Китай – 30482,9 млн СПЗ (6,39 %); 4) Німеччина – 26634,4 млн СПЗ (5,59 %); 5) Об'єднане Королівство – 20155,1 млн СПЗ (4,23 %). За цим показником Україна посідає 45-у позицію, між Пакистаном та Алжиром, та має квоту всього 0,42 %.

5. Банк міжнародних розрахунків після закінчення Другої Світової війни посів місце важливої фінансової світової установи та здійснює помітний вплив на відновлення економічної стабільності провідних країн світу та їх центральних банків. На сучасному етапі БМР сприяє розвитку співробітництва між центральними банками, створенню нових можливостей для міжнародних фінансових операцій, виконанню функцій довіреної особи або агента при здійсненні міжнародних платіжних операцій держав-членів. Крім того, БМР

здійснює широкий спектр фінансових послуг центральним банкам держав-членів: надає кредити, приймає депозити, виступає посередником або гарантом тощо.

Створений при Банку міжнародних розрахунків в грудні 1974 р. Базельський комітет з банківського нагляду, розробив найважливіший документ (стандарт), який має назву „Базель”. На сьогодні діє вже третя версія зазначеного стандарту „Базель-III”, який вперше був розроблений та затверджений 12 вересня 2010 р. Основною метою базельських стандартів є підвищення стійкості банків і захист прав споживачів фінансових послуг.

6. У розрахунках між країнами з розвинутою ринковою економікою переважають недокументарні форми розрахунків. Документарні поширені в розрахунках з країнами третього світу, а також з деякими країнами Східної Європи. Західна Європа майже не використовує авансові платежі, натомість великою популярністю користуються розрахунки за допомогою відкритого рахунку, а завдяки чіткої правової регламентації, найбільш поширена форма міжнародних розрахунків – акредитивна.

Однією з найскладніших форм міжнародних розрахунків, і з правової та економічної точок зору, на думку авторів випускної кваліфікаційної роботи, є вексельна форма міжнародних розрахунків. Розвиток інформаційних технологій виводить традиційні форми міжнародних розрахунків (банківський переказ, чек) на другорядні (допоміжні) позиції, а лідерами у сучасному світі розрахунків все більше і більше стають електронні розрахунки (пластикові, електронні картки, смарт-картки, безконтактні картки інтернет-банкінгу, телефонний банкінг та ін. інструменти електронних розрахунків).

7. Дослідивши основні засади грошово-кредитної політики країн ЄС, можна стверджувати, що вони направлені на досягнення певних завдань та цінностей, які перед собою ставить європейська спільнота. До таких завдань, в першу чергу, можна віднести: гармонійний, збалансований і стабільний розвиток економічної діяльності; високий рівень зайнятості й соціального захисту; підвищення рівня та якості життя; стабільне та безінфляційне зростання та інші завдання. Європейським законодавством встановлено, що головна мета грошово-

кредитної політики ЄЦБ (цінова стабільність) повинна йти у фарватері виконання загальних економічних політик ЄС. Розрахункові відносини країн-членів Європейської Спільноти спираються на ряд регламентів, директив ЄС, якими гарантується: ефективність та надійність розрахункових та платіжних систем; ліквідацію різниці між тарифами між транснаціональними й національними безготівковими розрахунками в євро; установлення єдиного набору правил для здійснення розрахункових (платіжних) послуг; запобігання й фіксація випадків відмивання грошей і фінансування тероризму та інші дії й гарантії.

8. При здійсненні грошово-кредитної політики ФРС США контролює три фундаментальні інструменти: операції на відкритому ринку, відсоткову (облікову) ставку та резервні вимоги. Рада Керуючих ФРС несе відповідальність за відсоткову (облікову) ставку та резерви, а Федеральний комітет з відкритого ринку ФРС відповідальний за проведення операцій на відкритому ринку. Діяльність ФРС є незалежною від втручання у свою діяльність представників виконавчої влади США.

Нами зроблені висновки про те, що грошово-кредитна політика США та Японії мають спільні риси. В першу чергу схожість проявляється у завданнях даних політик, це насамперед: 1) адекватна реакція на можливі економічні зміни (економічні умови); 2) намагання тримати низькими відсоткові ставки, що стимулює операції на відкритому ринку (ринку цінних паперів); 3) досягнення низьких темпів інфляції (індексу споживчих цін). Окрім схожості грошово-кредитних політик США та Японії, вони мають і певні розбіжності. Так, грошово-кредитна політика США передбачає одним із додаткових завдань – подолання безробіття, натомість, „пом'якшувати” грошово-кредитну політику найближче десятиліття збирається Банк Японія. Різні підходи в країнах щодо автономності або незалежності центральних банків. Так у США, юридично не дозволено органам виконавчої влади втручатися в діяльність ФРС, а Банку Японії, навпаки, заборонено приймати рішення щодо проведення грошово-кредитної політики без узгодження с представниками Уряду Японії.

9. Грошово-кредитна політика НБУ має підпорядковуватися цілям, які визначені в Конституції України (ст. 99) та вимогам Закону України „Про Національний банк України” (ст. 6), до них відносяться: забезпечення стабільності грошової одиниці України; досягнення та підтримки цінової стабільності в державі; сприяння фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської системи; сприяння додержанню стійких темпів економічного зростання; підтримка економічної політики Кабінету Міністрів України.

Законодавство України щодо безготівкових розрахункових відносин, регламентує традиційні форми безготівкових розрахунків (платіжне доручення, розрахунковий чек, платіжне вимога-доручення та інші) та нові форми (телефонний банкінг, миттєва безконтактна оплата та інші). Такі форми розрахунків як акредитив та вексельна форма розрахунків, які одночасно являються і формами міжнародних розрахунків, регламентовані окремими законами та підзаконними актами України.

Проведене дослідження дозволяє нам сформулювати наступні пропозиції:

1. В Україні найбільш широко використовуються такі форми міжнародних розрахунків як банківський переказ, авансовий платіж, документарний акредитив, документарне інкасо та банківська гарантія. Нами пропонується, натомість більше застосовувати такі форми як розрахунки за відкритим рахунком, чеки та векселі, які майже не використовуються українськими підприємствами.

2. Важливим моментом роботи платіжних систем окремих країн-членів ЄС є принцип відкритості ринків платіжних систем. Вважаємо, що український ринок платіжних систем і розрахунків повинен ставати все більш відкритим та спрямованим на стимулювання конкуренції між різними платіжними системами, включаючи національну. На нашу думку, така робота повинна поліпшити ефективність здійснення безготівкових платежів, зменшити витрати і сприяти встановленню справедливих ринкових цін на дані послуги.

3. Потрібно ринок роздрібних безготівкових платежів відкрити для небанківських фінансових інституцій (системи переказу грошей, торгівці й телекомунікаційні компанії), які офіційно отримають право здійснювати роздрібні безготівкові розрахунки. Що, на думку авторів, буде сприяти скороченню готівкового обороту в країні, а від так наповненню бюджету України.

4. На основі „Базаль- III” в Україні мають бути проведені окремі напрями змін, які мають бути проведені, до них відносять: підвищення якості та розміру капіталу; нові стандарти управління ліквідністю; повномасштабне охоплення ризиків та покриття ризиків; регулювання системних фінансових інститутів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лазебник Л.Л. Міжнародне фінансове право: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 312 с.
2. Банківська система України: монографія/ В. В. Коваленко, О. Г. Коренева, К. Ф. Черкашина, О. В. Крухмаль. – Суми: ДВНЗ „УАБС НБУ”, 2010. – 187 с.
3. История ордена тамплиеров /Интернет-проект: История ордена Храма // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://templiers.info/web/templiers.php>.
4. Норман П. Управляя рисками. Клиринг с участием центральных контрагентов на глобальных финансовых рынках / Питер Норман. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 704 с.
5. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2000. – 864 с.
6. Шамова І.В. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн : навч. посіб. / І.В. Шамова. – К.: КНЕУ, 2001. – 179-184 с.
7. Свергіс Ріксбанк 1668-2018 рр. / Офіційна інтернет-сторінка Центрального банку Швеції „Riksbank” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.riksbank.se/sv/press-och-publicerat/riksbanken-play/2018/sveriges-riksbank-1668-2018/?autoplay=true>.
8. Центральний банк і грошово-кредитна політика. Навч. посіб./ За ред. Косової Т. Д., Папаїки О. О. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 328 с.
9. Морозов А.С. Еволюція економічної ролі золота / А.С. Морозов // Економіка та держава. – 2010.– № 12. – С. 53-57.
10. Чухно А.А. Твори: у 3 т. Т. 1. Становлення і розвиток ринкової економіки. — К.: НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Наук.- дослід. фін. ін.-т при М-ві фін. України, 2006. – 592 с.
11. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підруч. / Ю. Г. Козак. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 228 с.
12. Андросова Т. В. Міжнародні фінанси : навч. посібник / Т. В. Андросова, Т. В. Шталь, Ю. Б. Доброскок, О. О. Тищенко. – Харків: „Видавництво «Форт»”, 2015. – 230 с.

13. Статьи соглашения Международного Валютного Фонда / Официальная интернет-страница Международного Валютного Фонда // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/aa/pdf/aar.pdf>.

14. Официальная интернет-страница Международного Валютного Фонда // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org>.

15. МВФ включив китайский юань у валютный кошик // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ukr.lb.ua/economics/2016/10/01/346690_mvfvklyuchiv_kitayskiy_yuan.html.

16. Квоты в МВФ / Официальная интернет-страница Международного Валютного Фонда // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/ru/About/Factsheets/Sheets/2016/07/14/12/21/IMF-Quotas>.

17. Міжнародний валютний фонд / Міністерство фінансів України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/mizhnarodne-spivrobotnictvo/mvf>.

18. Кто Мы / Официальная интернет-страница Группы Всемирного банка // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.worldbank.org/en/who-we-are>.

19. Достигнутые цели – еще один выдающийся год для Siemens / Официальная интернет-страница компании „Siemens AG” // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.siemens.com/press/pool/de/events/2017/corporate/2017-Q4/2017-q4-earnings-release-e.pdf>.

20. Что такое МАР? / Официальная интернет-страница Международной ассоциации развития // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ida.worldbank.org/about/what-ida>.

21. Закону України „Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій”, від 03.06.1992 р., № 2402-ХІІ / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-12>.

22. Офіційна інтернет-сторінка Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних суперечок// [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://icsid.worldbank.org/en/>.

23. Кто Мы / Официальная интернет-страница Многостороннего агентства по гарантированию инвестиций// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.miga.org/who-we-are>.

24. Центральные банки-члены БМР / Официальная интернет-страница Банка международных расчетов // [Электронный ресурс]. – Режим доступа:https://www.bis.org/about/member_cb.htm.

25. Гетманцев Д. О. Банківське право України: навч. посіб. / Д.О. Гетманцев, Н.Г. Шукліна // – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.

26. Операції комерційних банків/ Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук, Я. Грудзевич, М. Вознюк. – 4-те вид. – К. : Вид-во „Алерта”, 2004. – 500 с.

27. Ващенко Ю.В. Банківське право: навч. посіб. / Ю.В. Ващенко // – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 344 с.

28. Соколенко К.О. Обґрунтування поняття кредиту і стадій його руху / К.О. Соколенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збір.наук. праць. – 2014. – Випуск 38. – С. 400-409.

29. Гроші та кредит : підручник / [М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та Г 86 ін.] ; за наук. ред. М. І. Савлука. – 6-те вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2011. – 589.

30. Глосарій банківської термінології: гроші / офіційна інтернет-сторінка Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123243&cat_id=123209.

31. Договір про заснування Європейської Спільноти, № 994_017, від 25.03.1957 р., (редакція від 01.01.2005 р.) / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_017/page3.

32. Договір про Європейський Союз, № 994_029, від 07.02.1992 р., м. Маастрихт (редакція від 13.12.2007 р.) / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029.

33. Євро. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Євро>.
34. Коструба А. Цивільне правовідношення в механізмі правового регулювання / А. Коструба // Вісник Національної академії правових наук України. – № 1 (76). – 2014. – С. 112-120.
35. Кредитування та ризики / М.П. Денисенко, В.М. Домрачев, В.Г. Кабанов, А.В. Ігнатенко, К.А. Чигирин. – К. : Вид. дім „Професіонал”, 2008. – 480 с.
36. Черничко Т.В. Фінансові та кредитні відносини в системі економічних відносин / Т.В. Черничко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.11, – 263-267.
37. Господарський Кодекс України, № 436-15, від 16.01.2003 року. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/436-15.
38. Закон України „Про банки і банківську діяльність”, № 2121-III, від 07.12.2000 р./ Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
39. Цивільний Кодекс України, № 435-IV, від 16.01.2003 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/435-15.
40. Закон України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”, № 2664-III, від 12.07.2001 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
41. Закон України „Про фінансовий лізинг”, № 723/97-ВР, від 16.12.1997 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/723/97-вр>.
42. Постанова Національного банку України № 351 від 30.06.2016 р. „Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>.

43. Закон України „Про Національний банк України”, № 679-ХІV, від 20.05.1999 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.

44. Баєва О. Роль міжнародного кредиту в розвитку світової економіки / О. Баєва // Галицький економічний вісник – Тернопіль : ТНТУ, 2014. – Том 44. – № 1. – С. 110-114.

45. Андрієнко В.В. Форфейтинг в Україні: за та проти / В.В. Андрієнко // Науковий Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014. – № 12. – С. 25-28.

46. Міжнародний досвід обмеження готівкових розрахунків та збільшення безготівкових розрахунків / Національний банк України 03 вересня 2015 р.// Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=1230658>.

47. Кузьмин В.Ф. Кредитные и расчётные правоотношения в промышленности. – М.: Юридическая литература, 1975. – 200 с.

48. Котенко О.І. Правовий зміст та сутність міжнародних механізмів регулювання розрахункових відносин / О.І. Котенко // Науковий вісник КНТЕУ. – 2018. – С. 144.

49. Гороховська О. В. Єдиний торговий кодекс США як регулятор цивільних і торгових правовідносин / О. В. Гороховська // Держава та регіони. Серія : Право. – 2014. – № 3. – С. 118-124.

50. Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України / Постанова Правління Національного банку України № 410 від 13 грудня 2016 р. // Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://bank.gov.ua/document/download?docId=40919892>.

51. Офіційний сайт Міжнародної торговельної палати / ICCInternationalChamberofCommerce. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iccwbo.org>.

52. Довідник по ЮНСІТРАЛ / Комісія Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uncitral.org/pdf/russian/texts/general/12-57493-Guide-to-UNCITRAL-r.pdf>.

53. Обзор МВФ / Официальная интернет-страница Международного Валютного Фонда // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/en/About/Factsheets/IMF-at-a-Glance>.

54. Закон України „Про прийняття Поправок до Статей Угоди Міжнародного валютного фонду”, № 5446-VI, від 16.10.2013 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5446-17>.

55. РЕЗОЛЮЦІЯ № 66-2 „Чотирнадцятий загальний перегляд квот і реформа Виконавчої ради” від 10.11.2010 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/890_006.

56. Лабунська А.В. Правовідносини Міжнародного валютного фонду з Організацією Об'єднаних Націй / А.В. Лабунська // Часопис Київського університету права, 2013. – № 3. – С. 382-386.

57. Годовой отчет МВФ 2017: Содействие всеобъемлющему росту / Официальная интернет-страница Международного Валютного Фонда // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2017/eng/pdfs/AR17-RUS.pdf>.

58. Лабунська А.В. Правовий статус Міжнародного валютного фонду та співробітництво з Україною: дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.11– міжнародне право / Анжеліка Вікторівна Лабунська. – Національна академія наук України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2015. – 229 с.

59. Інформаційно аналітична довідка про стан співробітництва України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку (МБРР) / Офіційний сайт

Міністерства економічного розвитку і торгівлі України// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.me.gov.ua/Documents/Download?id=5091a0d5.

60. Закон України „Про забезпечення представництва України в радах керуючих Міжнародного валютного фонду та Світового банку”, від 19.12.2005 р., № 1809/2005 / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1809/2005>.

61. Давіденко О. А. Історичні засади створення і функціонування Банку міжнародних розрахунків / О. А. Давіденко // Актуальні проблеми сучасного міжнародного права : зб. наук. ст. за матеріалами I Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р. : у 2 ч. – Харків, 2015. – Ч. 1. – С. 331–336.

62. BIS history – foundation and crisis (1930-39) / Bank for International Settlements [Електроннийресурс]. – Режимдоступу: http://www.bis.org/about/history_1foundation.htm.

63. BIS history – the BIS and the Second World War (1939-48) / Bank for International Settlements [Електроннийресурс]. – Режимдоступу: http://www.bis.org/about/history_2ww2.htm.

64. BIS history – the BIS as a forum for European monetary cooperation (1947-93) / Bank for International Settlements [Електроннийресурс]. – Режимдоступу: http://www.bis.org/about/history_3emu.htm.

65. Statutes of the Bank for International Settlements of 20.01.1930 with amendments of 27.06.2005 [Електроннийресурс]. – Режимдоступу: <http://www.bis.org/about/statutes-en.pdf>.

66. Савчук С.С. Міжнародно-правове співробітництво між центральними банками держав світу в першій половині ХХ ст. / С.С. Савчук // Актуальні проблеми держави і права, 2017. – Випуск 78. – С. 143-149.

67. Toniolo G., Clement P. Central Bank Cooperation at the Bank for International Settlements, 1930-1973. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – 729 p.

68. Basel III Monitoring Report (PDF, 53 pages). – September 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs289.pdf>.
69. Довгань Ж. М. «Базель-III» у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи / Ж. М. Довгань // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1(10). – С. 224 – 229.
70. Шпачук В.В. „Базель - III”: етапи впровадження та методика оцінки / В.В. Шпачук // Державне управління: удосконалення та розвиток, 2012. – № 5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/Duur_2012_5_16.pdf.
71. Васюренко О.В. Банківські операції: навч. посіб.; 4-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2004. – 324 с.
72. Банківські операції: Підручник/ За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ „Економічна думка”, 2009. – 696 с.
73. Дячек В.В. Особливості використання форм міжнародних розрахунків українськими підприємствами під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності / В.В. Дячек, О.Д. Колосовська, В.С. Оніщенко // Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове фахове видання Миколаївського нац. ун-ту. ім. В.О. Сухомлинського, 2018. – Випуск 21. – С. 70-76. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: global-national.in.ua/archive/21-2018/15.pdf.
74. Міжнародні розрахунки та валютні операції: Навч. посібник / О. І. Береславська, О. М. Наконечний, М. Г. Пясецьката ін.; За заг. ред. М. І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2002. – 392 с.
75. UCP 600 Part I / GlobalTransactionServices [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.citigroup.com/transactionsservices/home/trade_svcs/trade_u/docs/latem_32207.pdf?lid=UCPP1engpdf.
76. Уніфіковані правила по інкасо (редакція 1995 р.), Публікація МТП № 550 / Правова бібліотека України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine.uapravo.net/data/base57/ukr57050.htm>.

77. Конвенція, якою запроваджено „Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі”, № 358, від 06.07.1930 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_009.

78. Закон України „Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі”, № 826-XIV, від 06.07.1999 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/826-14>.

79. Закон України „Про обіг векселів в Україні”, № 2374-III, від 05.04.2001 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2374-14>.

80. Закон України „Про цінні папери та фондовий ринок”, № 3480-IV, від 23.02.2006 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

81. Конвенція, якою запроваджено „Одноманітний закон про чеки”, № 995_216, від 19.03.1931 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_216.

82. Постанова НБУ „Про затвердження «Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті»”, № 22, від 21.01.2004 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.

83. Кравчук В. Ринок карткових платежів України: Міжнародний досвід та національне регулювання / В. Кравчук, О. Прем'єрова // Аналітичний звіт. – К.: АДЕФ Україна, 2012. – 60 с.

84. Щеглюк М. Сучасні тенденції розвитку грошово-кредитної політики Європейського центрального банку / М. Щеглюк // Економіст, 2014. – № 11 (листопад). – С. 10-13.

85. Протокол про статут Європейської системи центральних банків та Європейського Центрального Банку”, № 994_681, від 25.03.1957 р. / Верховна

Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_681.

86. Regulation of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on cross-border payments in the Community (OJL 266 of 9.10.2009, p. 11–18).

87. Directive of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on payment services in the internal market (OJL 319 of 5.12.2007, p. 1–36).

88. Regulation of the European Parliament and of the Council of 15 November 2006 on information on the payer accompanying transfers of funds (OJL 345 of 8.12.2006, p. 1-9).

89. Directive 2009/110/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions.

90. Вплив регулювання на розвиток ринку електронних платежів: приклад України / Аналітичний звіт для публічного обговорення, 22 листопада 2010 р. // К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2010. – 67 с.

91. Буковинський С.А. Грошово-кредитна політика в сучасних умовах / С.А. Буковинський // Економіка України, 2014. – № 6(631). – С. 23-36.

92. Кодацький В.П. Грошово-кредитна система Сполучених Штатів Америки / В.П. Кодацький // Економічний вісник Донбасу, 2011. – № 1 (23). – С. 43-45.

93. Звіт про грошово-кредитну політику, представлений Конгресу 23 лютого 2018 року у відповідності до розділу 2В Закону про Федеральну резервну систему / Офіційний сайт Федеральної резервної системи США // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.federalreserve.gov/monetarypolicy/2018-02-mp-report2.htmx-monetary-policy-rulesand-the-irroleinth-5ff41416>.

94. Дзюблюк О. Грошово-кредитна політика як ключовий інструмент подолання фінансової кризи у розвинутих країнах / О. Дзюблюк, Т. Запаранюк // Банківська справа, 2013. – № 6. – С. 3-17.

95. Шапіро В.С. Побудова та функціонування банківських систем: зарубіжний досвід / В.С. Шапіро, В.В. Ляшенко // Молодий вчений, 2016. – № 12 (39). – С. 626-629.

96. Закон Банку Японії, № 89, 1995 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elaws.e-gov.go.jp/search/elawsSearch/elaws_search/lsg0500/detail?lawId=409AC0000000089&openerCode=1#A.

97. Протокол наради Центрального банку Японії „Про безпосереднє управління грошово-кредитною політикою”, від 27 квітня 2018 року / офіційний сайт Центрального банку Японії // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.boj.or.jp/announcements/release_2018/k180427a.pdf.

98. Банк Японії: функції та організація, жовтень 2017 / офіційний сайт Центрального банку Японії // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.boj.or.jp/announcements/education/data/boj_pamphlet.pdf.

99. Конституція України від 28.06.1996 року, № 254к/96-ВР / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/254к/96-вр>.

100. Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розбудови інституційної спроможності Національного банку України”, № 541-VIII, від 18.06.2015 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/541-19/paran202#n202>.

101. Основні засади грошово-кредитної політики на 2018 рік та середньострокову перспективу // Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=55564681>.

102. Про основні засади грошово-кредитної політики на 2016-2020 роки // Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=28745297>.

103. Таргетування інфляції. Глосарій банківської термінології / Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123682.

104. Постанова Правління Національного банку України „Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті” № 22, від 21.01.2004 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.

105. Постанова Правління Національного банку України „Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за акредитивами” № 514, від 03.12.2003 р. (в редакції 20.04.2018 р.) / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1213-03>.

106. Закон України „Про обіг векселів в Україні”, № 2374-III, від 05.04.2001 р. (в редакції 19.07.2017 р.) / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2374-14>.